

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

Ardahan İli Çıldır Gölü Kayıkthane ve Su Sporları Merkezi

Ön Fizibilite Raporu

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

Ardahan İli Çıldır Gölü Kayıkthane ve Su Sporları Merkezi Ön Fizibilite Raporu

2021

Ş U B A T

RAPORUN KAPSAMI

Bu ön fizibilite raporu, Ardahan ilinin önemli turizm destinasyonlarından biri olan ıldır Gölü'nde yaz ve kış mevsiminde yapılabilecek alternatif su ve kış sporları faaliyetleri için altyapı oluşturacak kayıkhane ve su sporları merkezinin uygunluğunu tespit etmek, yatırımcılarda yatırım fikri oluşturmak ve detaylı fizibilite çalışmalarına altlık oluşturmak üzere Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda faaliyet gösteren Serhat Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanmıştır.

HAKLAR BEYANI

Bu rapor, yalnızca ilgililere genel rehberlik etmesi amacıyla hazırlanmıştır. Raporda yer alan bilgi ve analizler raporun hazırlandığı zaman diliminde doğru ve güvenilir olduğuna inanılan kaynaklar ve bilgiler kullanılarak, yatırımcıları yönlendirme ve bilgilendirme amaçlı olarak yazılmıştır. Rapordaki bilgilerin değerlendirilmesi ve kullanılması sorumluluğu, doğrudan veya dolaylı olarak, bu rapora dayanarak yatırım kararı veren ya da finansman sağlayan şahıs ve kurumlara aittir. Bu rapordaki bilgilere dayanarak bir eylemde bulunan, eylemde bulunmayan veya karar alan kimselere karşı Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Serhat Kalkınma Ajansı sorumlu tutulamaz.

Bu raporun tüm hakları Serhat Kalkınma Ajansına aittir. Raporda yer alan görseller ile bilgiler telif hakkına tabi olabileceğinden, her ne koşulda olursa olsun, bu rapor hizmet gördüğü çerçevenin dışında kullanılamaz. Bu nedenle; Serhat Kalkınma Ajansı'nın yazılı onayı olmadan raporun içeriği kısmen veya tamamen kopyalanamaz, elektronik, mekanik veya benzeri bir araçla herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz, fotokopi veya teksir edilemez, dağıtılamaz, kaynak gösterilmeden iktibas edilemez.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TABLolar	2
ŞEKİLLER	2
1. YATIRIMIN KÜNYESİ.....	3
2. EKONOMİK ANALİZ.....	5
2.1. Sektörün Tanımı.....	5
2.2. Sektöre Yönelik Sağlanan Destekler	6
2.2.1.Yatırım Teşvik Sistemi.....	8
2.2.2.Diğer Destekler	10
2.3. Sektörün Profili.....	10
2.4. Dış Ticaret ve Yurt İçi Talep	20
2.5. Üretim, Kapasite ve Talep Tahmini.....	20
2.6. Girdi Piyasası	24
2.7. Pazar ve Satış Analizi	25
3. TEKNİK ANALİZ	27
3.1. Kuruluş Yeri Seçimi.....	27
3.2. Üretim Teknolojisi.....	28
3.3. İnsan Kaynakları	32
4. FİNANSAL ANALİZ.....	36
4.1. Sabit Yatırım Tutarı	36
4.2. Yatırımın Geri Dönüş Süresi.....	37
5. ÇEVRESEL ve SOSYAL ETKİ ANALİZİ	38

TABLolar

Tablo 1 Ürünün NACE ve GTİP Kodu.....	6
Tablo 2. Yatırım Teşvik Tipleri Ve Destek Unsurları	9
Tablo 3. Ardahan'da Turizm Yatırımını Teşvik Amaçlı Destek Unsurları	10
Tablo 4: Türkiye Turizm İstatistikleri	13
Tablo 5: Sınır İstatistiklerine Göre Türkiye Turist Sayısı	14
Tablo 6: Türkiye'nin Çeşitli Turizm Göstergelerinde Gösterdiği Performans	15
Tablo 7: Türkiye'nin Çeşitli Alt Turizm Sektörlerinde Gösterdiği Performans.....	16
Tablo 8: Ardahan'dan Ülkeye Giriş Yapan Ziyaretçi Sayısı	17
Tablo 9: Aylara Göre Ziyaretçi Girişleri	17
Tablo 10: İşletme Belgeli Tesislere Geliş, Geceleme, Kalış Süresi ve Doluluk Oranı..	18
Tablo 11: Belediye Belgeli Tesislere Geliş, Geceleme, Kalış Süresi ve Doluluk Oranı	19
Tablo 12: Türkiye Geneli Geliş Nedenine Göre Çıkış Yapan Ziyaretçiler	22
Tablo 13: Kars İl Geneli Belediye Ve İşletme Belgeli Tesislere Ait İstatistikler	23
Tablo 14: Çıldır Gölüne Gelebilecek Turist Sayısı	24
Tablo 15: Su ve Kış Sporları Merkezlerinde Bazı Etkinlik Tarifeleri.....	26
Tablo 16: Ardahan Uzun Yıllar İklim Verileri Ölçüm Periyodu (1958 - 2019)	27
Tablo 17: Su Sporları Merkezinde Kullanılabilecek Ekipmanlar	29
Tablo 18: Eğitim Düzeyine Göre Nüfus Oranları	33
Tablo 19: Ardahan Nüfusun Eğitim Profili	33
Tablo 20: Ardahan'da Okuryazarlık Durumuna ve Cinsiyete Göre Nüfusun Dağılımı..	34
Tablo 21: Ardahan'da Çalışma Çağındaki Nüfus	34
Tablo 22: Ardahan'da Genç Nüfus.....	35
Tablo 23: Ekibe Ait Tahmini Çalışan Sayısı Ve Ortalama Maaşları.....	35
Tablo 24: Tahmini Sabit Yatırım Maliyeti Tablosu.....	36

ŞEKİLLER

Şekil 1: Genel Turizm Değer Zinciri Analizi Şeması	12
Şekil 2: Kış Turizm Koridorları	16

ARDAHAN ÇILDIR KAYIKHANE VE SU SPORLARI MERKEZİ ÖN FİZİBİLİTE RAPORU

1. YATIRIMIN KÜNYESİ

Yatırım Konusu	Kayıkhane ve Su Sporları Merkezi	
Üretilcek Ürün/Hizmet	Kayıkhane ve Su Sporları Merkezi (Bina ve Fiziki Yapı)	
Yatırım Yeri (İl - İlçe)	Ardahan – Çıldır (Çıldır Gölü Çevresinde)	
Tesisin Teknik Kapasitesi	300m ² Kapalı Alan (1000 turist/gün)	
Sabit Yatırım Tutarı	İnsan Kaynakları = 111.092,67 \$ Yatırım Tutarı = 337.139,10 \$ Toplam Yatırım Tutarı = 448.231,77\$ (₺3.510.237,46)	
Yatırım Süresi	1 yıl	
Sektörün Kapasite Kullanım Oranı	85%	
İstihdam Kapasitesi	19 kişi	
Yatırımın Geri Dönüş Süresi	2 yıl	
İlgili NACE Kodu (Rev. 3)	93.29.01 - Plaj alanlarının işletilmesi (bu tesislerin bütünüleyici bir parçası olan soyunma odası, dolap, sandalye, kano, deniz motosikleti vb. kiralanması dahil)	
İlgili GTİP Numarası		
Yatırımın Hedef Ülkesi	Tüm Ülkeler	
Yatırımın Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Etkisi	Doğrudan Etki	Dolaylı Etki
	Amaç 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	Amaç 1: Yoksulluğa Son
Diğer İlgili Hususlar	Yatırım konusu turizm sektöründe yer alacak ve turizmden göl ve çevresinde daha fazla gelir elde edilmesine katkı sağlayacaktır. Oluşturulacak tesis hem yaz hem de kış etkinliklerine hizmet edebilecektir.	

Subject of the Project	Boat House and Water Sports Centre	
Information about the Product/Service	Boat House and Water Sports Centre (Construction of Physical Structure)	
Investment Location (Province-District)	Ardahan Province – Çıldır District (Around Çıldır Lake)	
Technical Capacity of the Facility	300 square meter indoor area (1000 tourists/day)	
Fixed Investment Cost (USD)	Human Resources Expenses = 111.092,67 \$ Investment Rate = 337.139,10 \$ Total Investment Size = 448.231,77\$ (₺3.510.237,46)	
Investment Period	1 year	
Economic Capacity Utilization Rate of the Sector	85%	
Employment Capacity	19	
Payback Period of Investment	2 years	
NACE Code of the Product/Service (Rev.3)	29.10.03 - Operation of beach areas (rental of locker rooms that are an integral part of these facilities , lockers , chairs, canoes, water bikes and so on included)	
Harmonized Code (HS) of the Product/Service		
Target Country of Investment	All countries	
Impact of the Investment on Sustainable Development Goals	Direct Effect	Indirect Effect
	Goal 8: Decent Work and Economic Growth	Goal 1: End poverty in all its forms everywhere
Other Related Issues	Investment topics is related to tourism sector and the structure to be constructed will serve for tourism to increase both tourist number and receipts around the Çıldır Lake. The facility will serve for both summer and winter sport activities.	

2. EKONOMİK ANALİZ

2.1. Sektörün Tanımı

İnsan faaliyetleri arasında turizm ve boş zaman aktiviteleri ekonomik faaliyetler olarak tarım, ticaret ve hatta sanayiye nazaran daha geç ortaya çıksa da günümüzde turizm kriz ve savaş yılları hariç en hızlı gelişen ekonomik sektörler arasında uzun zamandır varlığını devam ettirmektedir. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'ne (BMDTÖ; UNWTO)¹ göre, dünya çapında seyahat eden uluslararası ziyaretçi sayısı 2017, 2018 ve 2019 yıllarında sırasıyla %7; %6 ve %4 gibi çok önemli oranlarda üst üste artış göstermiştir. Dünya genelinde toplam turist sayısı 2019 yılında 1,5 milyara ulaşmıştır. Süregelen artış trendini dikkate alarak BMDTÖ pandemi öncesinde turizm sektörünün en az %3-4 oranında büyüyeceğini tahmin etmiştir. Her ne kadar turizm sektörü dış faktörlere son derece bağımlı ve kırılgan bir sektör olsa da yine de büyümesi her zaman sürebilecek ve kaynak yaratacak bir sektör olarak anlaşılmaktadır.

Bütün olumsuzluklara rağmen, Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (World Travel & Tourism Council; WTTC) Oxford Economics ile yaptığı ortak araştırmada (WTTC 2020)² dokuz yıldır küresel ekonomik büyümeden daha yüksek bir büyüme sergilediğini ortaya koymuştur. Araştırmaya göre ayrıca küresel olarak turizm, dünyada oluşturulan her yeni dört istihdamdan birinden sorumluyken mevcut istihdamın ise onda birini oluşturmaktadır. Küresel gayrisafi hasılanın %10,3'ü, küresel toplam ihracatın %6,8'i, küresel hizmetler ihracatının %28,3'ü ve toplam küresel yatırım hacminin ise %4,3'ü turizm tarafından sağlanmaktadır.

Onbirinci Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Raporu'nda³ dünyadaki turizm trendlerinin gittikçe değiştiği, kitle turizmi ifade eden Deniz-Kum-Güneş turizminin yerini doğa ve ekoloji temelli, sürdürülebilirlik ve sorumluluk unsurlarını içeren turizm türlerinin aldığı belirtilmiştir. Yeni trendler olarak 3E (Entertainment – Excitement – Education) yani Eğlenme – Heyecan – Eğitim vurgusu, yeşil yaşam tarzı ve artan ekolojik problemlere yönelik farkındalık ortaya çıkarken çeşitli bölgelerde daha baskın olarak belirtilen 4L (Landscape – Leisure – Learning – Limit) yani Peyzaj – Dinlenme – Öğrenme – Sınırları keşfetme kavramı gibi kavramlar da hızla artmaktadır. Bir diğer trend tüm dünyada nüfusun yaşlanması sonucu 65+ yaş nüfusun oranının artması ve bu grubun sakinlik, dinginlik isteklerinin ve bakım hizmetlerine olan talebin artması ve Y Kuşağı ve Z Kuşağı olarak değerlendirilen gençlerin mevcut ve gelecekteki turizm tiplerinin kullanıcıları haline gelmesidir. Her ne kadar turist profili ve turizmden beklentiler bugüne göre değişse de gelecekte turizmde genel vurgu doğallık, sürdürülebilirlik, yerellik, otantiklik, macera ve farklılık üzerine olacaktır.

Mevcut durumda turizm sektörü bölge ve ülke ekonomilerine son derece olumlu katkılar sağlasa da sektörün kendi içerisinde aşması gereken fazlaca sorun da bulunmaktadır. Bu sorunların en başında nitelikli eleman istihdamının zorluğu ve kadın çalışanların sayısının artırılması gelmektedir. Turizm sektörünün bir diğer hayati sorunu ise turizme hizmet eden kaynak değerlerinin sürdürülebilirlik sorunu ile karşı karşıya kalmasıdır. Hem küresel ısınma ve iklim değişikliği hem de kaynaklar üzerindeki yoğun insan kullanımı baskısı turizm değerlerinin de

1 UNWTO 2020. World Tourism Barometer (English version) Volume 18, Issue 1. UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, January 2020

2 WTTC 2020. <https://wttc.org/> <https://www.oxfordeconomics.com/> Economic Impact Reports

3 CBSBB 2020. Turizm ÖİK Raporu.

<https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2020/04/TurizmOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf>

geleceğini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle hem mevcut hem de gelecekte turizme kaynak olacak bozulmamış doğal kaynaklara sahip destinasyonların avantajlı ve rekabetçi olacağı kesindir.

Planlanan tesisin faaliyet konusu itibarıyla Nace ve GTİP kodlarına aşağıdaki tabloda yer verilmektedir.

Tablo 1 Ürünün NACE ve GTİP Kodu

Kod Türü	Kodu	Kod Adı
NACE	93.29.01	Plaj alanlarının işletilmesi (bu tesislerin bütünleyici bir parçası olan soyunma odası, dolap, sandalye, kano, deniz motosikleti vb. kiralanması dahil)
GTİP		

2.2. Sektöre Yönelik Sağlanan Destekler

Turizm sektörüne sağlanan destekler 16.03.1982 tarih ve 17635 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu ile sağlanan teşvikleri kapsamına almaktadır. Bu kapsamda, turizm sektöründe teşvik tedbirleri, istisna, muafiyet ve haklardan yararlanabilmek için Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan (KTB), Turizm Yatırımı Belgesi veya Turizm İşletmesi Belgesi alınması zorunludur. Söz konusu belgeler, Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesi ve Niteliklerine ilişkin Yönetmelik ve Uygulama Tebliği hükümleri doğrultusunda verilmektedir⁴. Yatırımlar için öncelik sırası; Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri (KTKGB) ile Turizm Merkezleridir (TM). 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu’nun Kamu Yatırımları başlıklı 9.maddesinin (a) ve (b) bendine göre KTKGB ve TM’lerin yol, su, kanalizasyon, elektrik, telekomünikasyon gibi alt yapı ihtiyaçlarının tamamlanması için kamu kurumlarının öncelik vermesi zorunludur. Bahsi geçen Bakanlık ve kurumların bu amaçlar için tahsis edilen ödenekleri KTB’nin uygun görüşü alınmadan başka maksatla kullanılamaz. Turizmin geliştirilmesine yönelik olarak aşağıda verilen teşvikler de turizm yatırımcısına kullandırılmaktadır.

- i) Kamu Taşınmazlarının Turizm Yatırımcılarına Tahsisi
- ii) Turizm Kredileri
- iii) Belgeli İşletmelerin İhracatçı Sayılması ve Yurtdışı Turizm Fuarlarına Katılım Desteği
- iv) Yabancı Personel Çalıştırılmasında Kolaylık Sağlanması
- v) Alkollü İçki Satışı ve Sunumunda Kolaylık ve Muafiyet Sağlanması
- vi) Çalışma Sürelerinde Kolaylık Sağlanması
- vii) Deniz Turizminde Sağlanan Hak ve Kolaylıklar

Turizmi Teşvik Kanunu’nun 13’üncü maddesiyle belgeli işletmelerden Bakanlar Kurulu’nca her yıl belirlenen döviz miktarını sağlayanların ihracatçı sayılacağı hükme bağlanmıştır. Kültür ve

⁴ KTB 2020. Kültür Ve Turizm Bakanlığınca Sağlanan Destekler.
<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/62123,kulturveturizmbakanligincasaglanandesteklerpdf.pdf?0>

Turizm Bakanlığından belgeli asli fonksiyonu konaklama olan işletmeler ile deniz turizmi tesislerinin ihracatçı sayılabilmeleri için yurt dışından 750.000 Amerikan Doları ve üzeri döviz sağlamaları gerekmektedir.

Belgeli konaklama ve deniz turizmi tesislerinin ihracatçı sayılması düzenlemesi ile belgeli konaklama tesisleri ile deniz turizmi tesisleri işletmecilerinin Eximbank kredileri, bankalarda kredi işlemlerinde kolaylık, yurtdışı fuarlara katılım desteği gibi desteklerden daha kolay yararlandırılması amaçlanmıştır.

Para – Kredi ve Koordinasyon Kurulunun 09 Temmuz 2018 tarih ve 30473 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "Yurt Dışı Turizm Fuarlarına Katılımın ve Turizm Tanıtma ve Pazarlama Faaliyetlerinin Desteklenmesine İlişkin Kararı" ile turizm sektöründe faaliyet gösteren sektör meslek birlikleri, dernekler, vakıflar, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan belgeli seyahat acenteleri, turizm işletmeleri, Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli, bir önceki mali yıl içerisinde bireysel olarak 750.000 (yediyüzellibin) Amerikan Doları ve muadili döviz yurtdışından sağlayan asli fonksiyonu konaklama olan işletmeler ile deniz turizmi tesisleri işletmeleri faydalanabilmektedir. Bakanlık tarafından iştirak edilen veya desteklenen yurtdışı turizm fuarlarına, Bakanlık standı dışında katılan grup olarak bölge tanıtımı yapacak katılımcıların; yer kirası ile stant inşası ve dekorasyonuna ilişkin toplam giderlerinin Bakanlık tarafından uygun görülmesi halinde % 50'si ödenir. Bu miktar her fuar için 50.000 (ellibin) ABD Dolarını geçemez. Bakanlık tarafından iştirak edilen veya desteklenen yurtdışı turizm fuarlarına Bakanlık standı dışında bireysel olarak katılan katılımcıların; yer kirası ile stant inşası ve dekorasyonuna ilişkin toplam giderlerinin Bakanlık tarafından uygun görülmesi halinde % 50'si ödenir. Bu miktar her fuar için 10.000 (onbin) ABD Dolarını geçemez. Bireysel veya grup olarak, bölge tanıtımı amacıyla yurtdışında gerçekleştirecekleri festival, kokteyl, çalıştay, sergi ve benzeri etkinliklere ilişkin yer kirası, ikram ve organizasyon giderlerinin Bakanlık tarafından uygun görülmesi halinde %50'si ödenir. Ödenecek destek miktarı her bir etkinlik için bireysel faaliyetlerde 10.000 (onbin), grup faaliyetlerinde 25.000 (yirmibeşbin) ABD Dolarını geçemez. Bölge tanıtımı için hazırlanan projeleri kapsamındaki reklam giderlerinin Bakanlık tarafından uygun görülmesi halinde %50'si ödenir. Reklam faaliyetlerinde ödenecek destek miktarı her bir etkinlik için bireysel faaliyetlerde 40.000 (kırkbın), grup faaliyetlerinde 250.000 (ikiyüzellibin) ABD Dolarını geçemez. Mali yıl içinde yapılacak ödemeler toplamı, bireysel faaliyetler için 150.000 (yüzellibin), grup faaliyetlerinde 750.000 (yediyüzellibin) ABD Dolarını geçemez.

Yabancı Personel Çalıştırılmasında Kolaylık Sağlanması, Turizmi Teşvik Kanunu'nun 18 inci maddesi gereğince; belgeli işletmelerde, KTB ve İçişleri Bakanlığının görüşü alınarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca verilen izinle Yabancı Uzman Personel ve Sanatkârlar çalıştırılabilir. Ancak bu şekilde çalıştırılan yabancı personelin miktarı toplam personelin % 10'unu geçemez. Bu oran Bakanlıkça % 20'ye kadar artırılabilir. Bu personel işletmenin faaliyete geçişinden 3 ay öncesinden itibaren çalışmaya başlayabilir.

Alkollü İçki Satışında ve Sunumunda Kolaylık ve Muafiyet Sağlanması kapsamında Turizmi Teşvik Kanunu'nun 19'uncu maddesi gereğince belgeli işletmeler, KTB'nin iznine bağlı olarak 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanununun 178'inci maddesi ile 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 61'inci maddesindeki alkollü içki satışı ve ruhsatlarına ilişkin hükümlerin dışında tutulmuştur.

Turizmi Teşvik Kanunu'nun 20'nci maddesi gereğince, belgeli işletmeler ile belge kapsamındaki yardımcı hizmet satış yerlerinde çalışma saatlerinde kolaylık sağlanmaktadır. KTB tarafından

verilen belgede bu işletmeler belirlenen çalışma süresi içinde resmi tatil, hafta sonu ve öğle tatillerinde de faaliyetlerine devam edebilmektedir.

Turizm işletme belgeli tesislere sağlanan diğer avantajlar ise aşağıdaki şekildedir.

Emlak Vergisi Muafiyeti: 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu'nun "Geçici Muafıklar" başlıklı 5 inci maddesinin (b) bendinin "Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu hükümleri dairesinde turizm müessesesi belgesi almış olan Gelir veya Kurumlar Vergisi mükelleflerinin adı geçen kanunda yazılı maksatlara tahsis ettikleri ve işletmelerine dahil binaları, inşalarının sona erdiği veya mevcut binaların bu maksada tahsisi halinde turizm müessesesi belgesinin alındığı yılı takip eden bütçe yılından itibaren 5 yıl süre ile geçici muafiyetten faydalandırılır." hükmüne göre turizm belgeli işletmeler Emlak Vergisinden geçici olarak muaf tutulmaktadır.

Bina İnşaat Harcı İstisnası: 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun Bina İnşaat Harcı başlıklı Mükerrer Yedinci Bölümünün İstisnalar başlıklı Ek 2'nci maddesinin (d) bendinin "Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında inşa edilen binalar, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Devlet Planlama Teşkilatınca teşviki karara bağlanmış otel, motel ve benzeri turistik tesisler" Bina İnşaat Harcı İstisnaları arasında gösterilmiştir.

KTB ayrıca Türkiye'ye Turist Getiren (A) Grubu Seyahat Acentelerine (uçak, kruvaziyer gemisi vs. ile) getirdiği turist başına destek vermektedir.

2.2.1. Yatırım Teşvik Sistemi

Yeni yatırım teşvik belgesi düzenlenmesine ilişkin tüm müracaatlar ile yabancı yatırımcıların Türkiye'de kurdukları şirket ve şubeler tarafından Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na yapılan bildirimler Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü tarafından yönetilen E-TUYS adlı web tabanlı uygulama aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı yatırım teşvik uygulamalarındaki teşvik tiplerini aşağıdaki şekilde açıklamıştır⁵.

- i. Bölgesel Teşvik; İller arasındaki gelişmişlik farkını azaltmayı ve illerin üretim ve ihracat potansiyellerini artırmayı hedeflemektedir.
- ii. Öncelikli Yatırım Konuları; Belirli yatırım konularının 5. Bölge destekleri ile desteklenmesi hedeflenmektedir.
- iii. Stratejik Yatırımlar; Cari açığın azaltılmasına katkı sağlayacak katma değeri yüksek yatırımlar desteklenmektedir.
- iv. Genel Teşvik; Teşvik edilmeyecek yatırım konuları dışında kalan tüm yatırımları kapsamaktadır.

Bu yatırım teşvik tipleri Tablo 2'de verilen dokuz adet destek unsuruna göre şekillenmektedir. Bu destek unsurları KDV İstisnası, Gümrük Vergisi Muafiyeti, Vergi İndirimi, Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği, Gelir Vergisi Stopajı Desteği, Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği, Faiz veya Kar Payı Desteği, Yatırım Yeri Tahsisi ve KDV İadesi şeklindedir.

5 STB 2020. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Yatırım Teşvik Uygulamaları Ağustos 2020 Sunumu
<https://www.sanayi.gov.tr/destek-ve-tesvikler/yatirim-tesvik-sistemleri/md0103011615>

Tablo 2. Yatırım Teşvik Tipleri Ve Destek Unsurları

No	Destek Unsurları	Genel Teşvik Uygulamaları	Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Öncelikli Yatırımların Teşviki	Stratejik Yatırımların Teşviki
1	KDV İstisnası	✓	✓	✓	✓
2	Gümrük Vergisi Muafiyeti	✓	✓	✓	✓
3	Vergi İndirimi		✓	✓	✓
4	Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği		✓	✓	✓
5	Gelir Vergisi Stopajı Desteği	✓	✓	✓	✓
6	Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği		✓	✓	✓
7	Faiz veya Kar Payı Desteği		✓	✓	✓
8	Yatırım Yeri Tahsisi		✓	✓	✓
9	KDV İadesi				✓

1.Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında yurtiçinden ve yurtdışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat ile belge kapsamındaki yazılım ve gayri maddi hak satış ve kiralamaları için katma değer vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır.

2. Yurtdışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat için gümrük vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır.

3. Vergi İndirimi; gelir veya kurumlar vergisinin, yatırım için öngörülen katkı tutarına ulaşıncaya kadar indirimi olarak uygulanmasıdır.

4. Yatırım Teşvik Belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının belirli bir süre STB tarafından karşılanmasıdır. Stratejik yatırımlar, bölgesel ve öncelikli yatırımların teşviki uygulamaları kapsamında düzenlenen teşvik belgeleri için uygulanır.

5. Yatırım Teşvik Belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken gelir vergisi stopajının asgari ücrete tekabül eden kısmının 10 yıl süreyle terkin edilmesidir. Sadece 6. Bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için düzenlenen teşvik belgelerinde öngörülür. Ayrıca, Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Programı (TOSHP) kapsamında desteklenen stratejik yatırımlar içinde uygulanabilir.

6. Yatırım Teşvik Belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işçi hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının 10 yıl süreyle Bakanlıkça karşılanmasıdır. Genel teşvik uygulamaları hariç olmak üzere, sadece 6.Bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için düzenlenen teşvik belgelerinde öngörülür. Ayrıca, Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Programı kapsamında desteklenen stratejik yatırımlar içinde uygulanabilir.

7. En az bir yıl vadeli krediler için sağlanan bir finansman desteğidir. Teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının %70'ine kadar kullanılan krediye ilişkin ödenecek faizin veya kâr payının belli bir kısmı STB tarafından karşılanmaktadır. Bu destek unsuru, stratejik yatırımlar, Ar-Ge ve çevre yatırımları, 3.,4.,5.ve 6. Bölgelerde bölgesel teşvik ve öncelikli yatırımların teşviki uygulamaları kapsamında yapılacak yatırımlar için uygulanır.

8. Yatırım Teşvik Belgesi düzenlenmiş stratejik yatırımlar, bölgesel ve öncelikli yatırımlar için Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca (Milli Emlak Genel Müdürlüğü) belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde yatırım yeri tahsis edilebilir.

9. Sabit yatırım tutarı 500 milyon Türk Lirasının üzerindeki Stratejik Yatırımlar kapsamında gerçekleştirilen bina-inşaat harcamaları için tahsil edilen KDV'nin iade edilmesidir. 2017 – 2021 yıllarında imalat sektöründe gerçekleştirilecek teşvik belgeli tüm yatırımlara ilişkin bina – inşaat harcamaları KDV iadesinden yararlanabilmektedir.

Ardahan il bütünü turizm sektörüne yapılacak yatırımlar da dahil 6. Bölge desteklerinden yararlanmaktadır. Ardahan'da turizm yatırımlarını teşvik amaçlı destek unsurlarının içeriği Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Ardahan'da Turizm Yatırımını Teşvik Amaçlı Destek Unsurları

Destek Unsurları			1	2	3
KDV İstisnası			Var	Var	Var
Gümrük Vergisi Muafiyeti			Var	Var	Var
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)		50	40	
			55	80	
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Süresi (yıl)		10	7	
			12		
Yatırım Yeri Tahsis			Var	Var	
Faiz veya Kar Payı Desteği	Miktarı (puan)	İç Kredi	7	5	
		Döviz / Dövizle Endeksli Kredi	2	2	
Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği	Süresi		10		
Gelir Vergisi Stopajı Desteği			10	10	Var
Yapı Harçları Muafiyeti			Var		
Emlak Vergisi Muafiyeti			Var		
Damga Vergisi Muafiyeti			Var		
VI. Bölge Bölgesel Yatırımların Teşviki Uygulamalarında Vergi İndirimi					
Yatırıma Katkı Oranı (%)	Vergi İndirim Oranı (%)	İşletme / Yatırım Döneminde Uygulanacak Yatırıma Katkı Oranı (%)			
		Yatırım Dönemi	İşletme Dönemi		
50	90	80	20		
1. Bölgesel Teşvik Uygulamalarında sağlanan destek unsurları (VI. Bölge)					
2. Öncelikli Yatırımlar (yaşlı -engelli bakım merkezleri ve wellness yatırımları)					
3. Genel Teşvik Uygulamaları					
Kültür ve Turizm Bakanlığından alınacak turizm belgesini haiz eğlence merkezi ve temalı tesis gibi konaklama içermeyen turizm yatırımları teşvik belgesine bağlanabilir. Ancak, münhasıran bu amaçla inşa edilenler dışında, yeme-içme, spor, eğlence ve satış üniteleri gibi birimler kapsama dâhil edilmez.					

2.2.2. Diğer Destekler

Turizm sektörüne kalkınma ajanslarının (TRA2 Bölgesinde Serhat Kalkınma Ajansı), KOSGEB'in ve Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumunun (TKDK; IPARD kırsal turizm destekleri) çeşitli çağrı yöntemiyle her yıl destekleri devam etmektedir.

2.3. Sektörün Profili

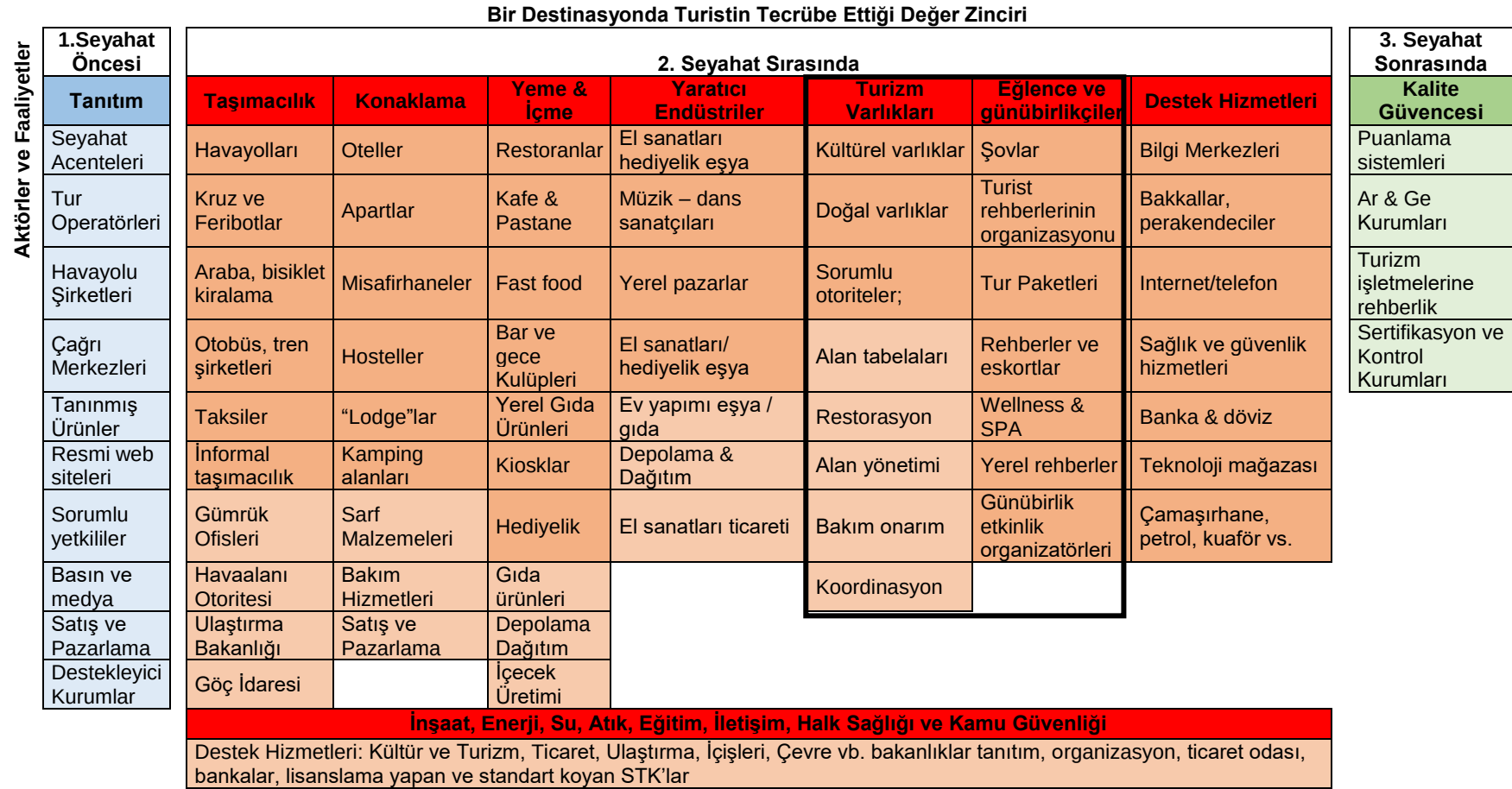
Turizm, dünya genelinde son 30 – 40 yıldır kesintisiz büyümekte ve çeşitlenmektedir. Ülkelerin sosyo-ekonomik yönden kalkınması açısından itici güç olan turizm sektörünün iş hacmi; petrol ihracatı, gıda ürünleri ve hatta otomotiv sektörününkinden daha yüksektir. Bu kapasitesiyle turizm sektörü çoğu gelişmekte olan ülke için ana gelir kaynaklarından biri olmaktadır. Turizmin bu denli artan hacmi ve önemi, turizm destinasyonlarının sayısında, çeşitlenmesinde ve aralarındaki rekabette hızlı bir artışa neden olmuştur. Turizmin ekonomik anlamdaki refaha katkısı turizm hizmetlerinin kalitesine ve elde edilen gelire bağlıdır. Dünya toplam ihracatının %7'si, hizmet ihracatının %30'u ve gayrisafi hasılasının %10'u turizmden gelirken dünyada sunulan her 10 istihdam imkanından biri turizm sektörünce sağlanmaktadır. Uluslararası turist

sayısı %7 oranında artarak 2017'de 1.323 milyara ulaşmış, 1,6 trilyon USD gelir elde edilmiştir. 2030'a kadar turist sayısının 1,8 milyara ulaşması beklenmektedir⁶.

Turizm, bireysel ya da grup olarak bir seyahat organizasyonu olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımın içerisinde yer alan organizasyon faaliyeti, ziyaretçilere unutulmaz tecrübeler yaşatmak için sunulan hizmet ve faaliyetlerin oluşturduğu bir endüstriyi ifade etmektedir. Bu endüstri ise çeşitli hizmetleri içeren bir değer zincirinden oluşmaktadır. Bu hizmetler başta ulaşım, taşımacılık ve konaklama olmak üzere yeme – içme, alışveriş, eğlence, etkinlik organizasyonu ve diğer ağırlama hizmetlerini içermektedir. Bunlar dikkate alındığında değer zincirinin en tepesinde turistin memnuniyetini ve tecrübesini en üst düzeye çıkaracak faaliyetler yer almaktadır (Şekil 1). Bir destinasyon için turist memnuniyetini dikkate alan değer zincirinde üç aşamalı bir yaklaşım benimsenmektedir. Bu aşamalar ise seyahat öncesi (karar aşaması), seyahat esnasında (destinasyonda yapılan faaliyetler) ve seyahat sonrası (destinasyondan ayrıldıktan sonra) olarak sınıflandırılabilir.

⁶ UNWTO 2019. UNWTO Tourism Towards 2030. <http://www2.unwto.org/content/why-tourism>

Şekil 1: Genel Turizm Değer Zinciri Analizi Şeması

Turizmle doğrudan ilgili

Turizmle dolaylı ilgili

Su sporları merkezinin ait olduğu bölge

Kaynak: Casas (2019)⁷

⁷ Casas J. 2019. Tourism and sustainable mobility in cities Lesson learnt and new challenges. GO SUMP High Level Training, Barcelona. <http://www.medcities.org>; www.cinesi.es; <http://www.civitas.eu>

Türkiye’de yukarıda verilen değer zincirinde her kademede yeterli oranda aktörün yer aldığı söylenebilir. Akdeniz Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği’nin yaptığı bir araştırmada (AKTOB 2014), Türkiye’de turizmde meydana gelen bir birimlik gelişmenin ülke ekonomisinde iki birimlik bir katkıya neden olduğu ve turizmin, kendi değer zincirinde yer alan toplam 54 alt sektörü doğrudan etkilediği belirtilmiştir⁸. Bu sektörler balıkçılık başta olmak üzere gıda ve içecek sektörü, mobilyacılık, tarım ve hayvancılık, gayrimenkul sektörü, enerji sektörü, tasarım, dekor, telif hakları, bankacılık, özel hastaneler, akaryakıt bayileri ve yapı marketleri gibi çeşitli alt sektörlerdir.

Turizm Türkiye’de en dinamik ve en hızlı büyüyen sektörlerden biridir. 2018’de %7,7’lik bir toplam istihdamdan sorumlu olan sektör 2,2 milyon kişiye istihdam sağlamıştır. Toplam turizm gelirleri ülke gayrisafi yurtiçi hasılasının 2018’de %3,8’ini 2019’da ise %4,6’sını oluşturmuştur. Seyahat harcamaları ise toplam hizmet ihracatının %51,9’unu oluşturmuştur (OECD 2018)⁹. Türkiye 45,8 milyon uluslararası turist ile 2018 yılında 2017’ye göre turist sayısında %21,7’lik bir artışa sahip olurken 142,4 milyar TL gelir elde etmiştir ve bu da bir önceki yıla göre %12’lik bir artışı ifade etmektedir. Sınır istatistiklerine göre en çok turist gelen pazar Rusya iken (%13,0), bunu Almanya (%9,8), Bulgaristan (%5,2), İngiltere (%4,9) ve Gürcistan (%4,5) takip etmektedir. Türkiye’de iç turizm faaliyetleri de artmaktadır. 2018 yılında 126,4 milyon seyahat gerçekleşirken 2017’ye göre %4,6’lık bir artış yaşanmıştır. Bu seyahatlerden 78,5 milyonu (%62,1) geceleleyen ziyaretçi iken 47,9 milyonu günübirlik ziyaretçilerdir (%37,9). Türkiye’de 2020 yılı öncesindeki son 10 yılda turist sayıları, gelirleri ve turizm gelirlerinin GSYİH içindeki payı artış göstermektedir (Tablo 4;Tablo 5).

Tablo 4: Türkiye Turizm İstatistikleri

Yıllar ¹⁰	TURİZM GELİRİ (1000 \$)	ORTALAMA TURİST BAŞINA HARCAMA (\$)	TURİZM GELİRİNİN GSYİH İÇİNDEKİ PAYI (%)
2010	24.930.997	755	3,2
2011	28.115.692	778	3,4
2012	29.007.003	795	3,3
2013	32.308.991	824	3,4
2014	34.305.903	828	3,7
2015	31.464.777	756	3,7
2016	22.107.440	705	2,6
2017	26.283.656	681	3,1
2018	29.512.926	647	3,8
2019	34.520.332	666	4,6

Kaynak: TÜRSAB 2020. Turizm Geliri, Ortalama Harcamanın Yıllara Göre Dağılımı
Turizm Gelirlerinin GSYİH İçindeki Payı <https://www.tursab.org.tr/istatistikler-icerik/turizm-geliri>

⁸ Akdeniz Turistik Otelciler Birliği (2014), “2023’e Doğru Türkiye’de Turizmin 100 Yılı, Turizm Sektörünün Yapısı, Büyüklüğü ve Ekonomiye Katkısı: Turizm ve Konaklama Sektörünün Sosyo-Ekonomik Etkileri”, Retma Matbaa, Antalya.

⁹ OECD Tourism Trends and Policies 2020, Turkey. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/f3b16239-en/index.html?itemId=/content/component/f3b16239-en>

¹⁰ TÜRSAB 2020. Turizm Geliri, Ortalama Harcamanın Yıllara Göre Dağılımı
Turizm Gelirlerinin GSYİH İçindeki Payı <https://www.tursab.org.tr/istatistikler-icerik/turizm-geliri>

Tablo 5: Sınır İstatistiklerine Göre Türkiye Turist Sayısı

Yıl ¹¹	Ay	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK	TOPLAM
2010	1	809.974	953.848	1.414.616	1.744.628	3.148.337	3.500.024	4.358.275	3.719.180	3.486.319	2.840.095	1.491.005	1.165.903	28.632.204
	2	208.572	246.275	307.619	307.935	350.129	397.476	644.800	409.903	430.408	334.472	390.781	336.734	4.365.104
	3	1.018.546	1.200.123	1.722.235	2.052.563	3.498.466	3.897.500	5.003.075	4.129.083	3.916.727	3.174.567	1.881.786	1.502.637	32.997.308
2011	1	975.723	1.079.505	1.617.782	2.290.722	3.283.125	3.780.637	4.597.475	4.076.783	3.923.546	3.039.754	1.596.295	1.194.729	31.456.076
	2	287.153	295.541	364.317	377.880	394.646	439.203	758.097	557.738	543.293	422.433	470.340	402.322	5.312.963
	3	1.262.876	1.375.046	1.982.099	2.668.602	3.677.771	4.219.840	5.355.572	4.634.521	4.466.839	3.462.187	2.066.635	1.597.051	36.769.039
2012	1	981.611	997.571	1.460.563	2.168.715	3.232.926	3.882.592	4.571.389	4.470.202	3.991.415	3.050.981	1.631.647	1.343.220	31.782.832
	2	346.660	350.229	460.066	434.195	465.190	549.766	801.974	697.059	543.523	491.294	389.438	402.999	5.932.393
	3	1.328.271	1.347.800	1.920.629	2.602.910	3.698.116	4.432.358	5.373.363	5.167.261	4.534.938	3.542.275	2.021.085	1.746.219	37.715.225
2013	1	1.104.754	1.268.440	1.841.154	2.451.031	3.810.236	4.073.906	4.593.511	4.945.999	4.266.133	3.402.460	1.709.479	1.442.995	34.910.098
	2	279.855	350.503	371.462	445.048	463.236	532.770	589.959	583.097	440.483	376.660	258.264	259.336	4.950.673
	3	1.384.609	1.618.943	2.212.616	2.896.079	4.273.472	4.606.676	5.183.470	5.529.096	4.706.616	3.779.120	1.967.743	1.702.331	39.860.771
2014	1	1.146.815	1.352.184	1.851.980	2.652.071	3.900.096	4.335.075	5.214.519	5.283.333	4.352.429	3.439.554	1.729.803	1.580.041	36.837.900
	2	279.334	356.071	345.905	358.556	430.837	459.487	615.088	533.644	420.822	381.732	295.936	311.934	4.789.346
	3	1.426.149	1.708.255	2.197.885	3.010.627	4.330.933	4.794.562	5.829.607	5.816.977	4.773.251	3.821.286	2.025.739	1.891.975	41.627.246
2015	1	1.250.941	1.383.343	1.895.940	2.437.263	3.804.158	4.123.109	5.480.502	5.130.967	4.251.870	3.301.194	1.720.554	1.464.791	36.244.632
	2	343.459	368.037	374.022	331.219	383.628	359.512	650.711	525.116	456.162	387.490	334.995	355.086	4.869.437
	3	1.594.400	1.751.380	2.269.962	2.768.482	4.187.786	4.482.621	6.131.213	5.656.083	4.708.032	3.688.684	2.055.549	1.819.877	41.114.069
2016	1	1.170.333	1.240.633	1.652.511	1.753.045	2.485.411	2.438.293	3.468.202	3.183.003	2.855.397	2.449.948	1.353.280	1.302.157	25.352.213
	2	350.916	390.644	381.960	466.574	543.963	463.846	743.328	526.500	556.757	403.482	346.669	379.828	5.554.467
	3	1.521.249	1.631.277	2.034.471	2.219.619	3.029.374	2.902.139	4.211.530	3.709.503	3.412.154	2.853.430	1.699.949	1.681.985	30.906.680
2017	1	1.055.474	1.159.833	1.587.007	2.070.322	2.889.873	3.486.940	5.075.961	4.658.463	4.076.630	2.992.947	1.652.795	1.703.789	32.410.034
	2	329.148	335.058	357.935	428.167	498.687	475.476	769.973	647.375	615.342	388.744	340.534	373.351	5.559.790
	3	1.384.622	1.494.891	1.944.942	2.498.489	3.388.560	3.962.416	5.845.934	5.305.838	4.691.972	3.381.691	1.993.329	2.077.140	37.969.824
2018	1	1.461.570	1.527.070	2.139.766	2.655.561	3.678.440	4.505.594	5.671.801	5.383.332	4.792.818	3.755.467	1.966.277	1.950.705	39.488.401
	2	431.167	405.616	441.435	556.915	527.997	585.902	859.869	775.265	633.027	483.406	439.481	484.111	6.624.191
	3	1.892.737	1.932.686	2.581.201	3.212.476	4.206.437	5.091.496	6.531.670	6.158.597	5.425.845	4.238.873	2.405.758	2.434.816	46.112.592
2019	1	1.539.496	1.670.238	2.232.358	3.293.176	4.022.254	5.318.984	6.617.380	6.307.508	5.426.818	4.291.574	2.190.622	2.147.878	45.058.286
	2	460.146	443.671	513.801	516.643	489.766	650.997	796.507	708.822	555.971	526.427	502.529	523.633	6.688.913
	3	1.999.642	2.113.909	2.746.159	3.809.819	4.512.020	5.969.981	7.413.887	7.016.330	5.982.789	4.818.001	2.693.151	2.671.511	51.747.199

1. Yabancı; 2. Vatandaş (Yurtdışı İkametli); 3. Toplam;

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı verilerinden derlenmiştir.

¹¹ KTB 2020a. Türkiye Turizm İstatistikleri <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249702/sinir-istatistikleri.html>

Türkiye'nin son yıllarda turizm sektöründe gösterdiği performansın OECD'nin Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine dayanarak sunduğu çeşitli göstergelerden artış yönünde olduğu görülmektedir (Tablo 6). Özellikle turizmin sağladığı istihdamın alt sektörlerdeki dağılımına ve artışına bakıldığında Türkiye'de turizmin mevcut durumda ve gelecekte ne denli önemli olduğu görülmektedir. Bu alt sektörler göre dağılımda spor ve rekreasyon faaliyetlerinin ağırlığı da görülmektedir (Tablo 7).

Tablo 6: Türkiye'nin Çeşitli Turizm Göstergelerinde Gösterdiği Performans

İç turizm, gelen (yabancı) ve giden turist istatistikleri¹²					
Turist akışı (x bin)	2014	2015	2016	2017	2018
İç turizm					
Toplam yurtiçi seyahat	115.088	115.381	106.501	120.872	126.446
Geceleyen ziyaretçi	70.894	71.251	68.450	77.179	78.523
Günübirlik ziyaretçi*	44.194	44.130	38.051	43.693	47.923
Tüm konaklama tiplerinde geceleme sayısı	575.871	588.786	605.608	665.194	633.721
Oteller ve benzeri tesisler	41.322	39.621	48.623	49.786	55.815
Diğer toplu konaklama alanları	23.209	17.294	17.700	19.030	19.116
Özel sektör konaklama tesisleri	511.340	531.871	539.285	596.378	558.790
Yabancı turist					
Toplam uluslararası gelişler	41.627	41.114	30.907	37.970	46.113
Geceleyen turist sayısı	39.811	39.478	30.289	37.601	45.768
Günübirlik gelenler	1.816	1.636	618	369	345
Bütün konaklama tiplerinde geceleme	118.939	109.256	77.460	80.063	112.245
Oteller ve benzeri tesisler	118.546	109.014	77.177	79.960	112.118
Diğer toplu konaklama alanları	393	242	283	103	127
Giden turist					
Toplam yurtdışı gidişler	7.982	8.751	7.892	8.887	8.383
Avrupa geneli	649	767	922	1.105	1.229
Irak	1.214	1.401	57	581	1.014
Bulgaristan	731	782	939	949	987
Yunanistan	912	1.018	883	1.058	884
Gürcistan	1.256	1.164	1.187	1.016	778
Turizm gelirleri ve harcamaları (Milyon USD)					
Yabancı turist					
Uluslararası toplam gelir	38.855	35.597	26.788	31.868	37.140
Uluslararası seyahat gelirleri	29.552	26.616	18.743	22.478	25.220
Uluslararası yolcu taşıma gelirleri	9.303	8.981	8.045	9.391	11.920
Giden turist					
Toplam uluslararası harcama	5.475	5.683	5.025	5.181	4.999
Uluslararası seyahat harcamaları	5.072	5.368	4.783	4.823	4.595
Uluslararası yolcu taşıma giderleri	403	315	242	358	404

Kaynak: OECD Tourism Statistics (Database). <http://dx.doi.org/10.1787/888934078053>; <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/f3b16239-en/index.html?itemId=/content/component/f3b16239-en>

¹² OECD Tourism Statistics (Database). <http://dx.doi.org/10.1787/888934078053>; <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/f3b16239-en/index.html?itemId=/content/component/f3b16239-en>

Kültür ve Turizm Bakanlığının Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin milliyetlerine ve sınır kapılarına göre dağılımı (2019) verilerine göre Ardahan'dan 2019 yılında ülkeye giriş yapan yabancı ziyaretçi sayısı, bunların milliyetleri ve hangi sınır kapısından girdikleri Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8: Ardahan'dan Ülkeye Giriş Yapan Ziyaretçi Sayısı

MİLLİYET	Posof-Türküzü (K)	Çıldır-Aktaş (K)	Ardahan Toplam
Toplam Afrika	27	2	29
Toplam Güney Amerika	23	18	41
Toplam Amerika	23	18	41
Toplam Batı Asya	66	79	145
İran	17.386	6.539	23.925
Toplam Güney Asya	17.440	6.588	24.028
Toplam Asya	17.506	6.667	24.173
Toplam Avrupa OECD	1.881	1.436	3.317
Toplam Avrupa OECD Dışı	1.138	1.341	2.479
Toplam Avrupa	3.019	2.777	5.796
Azerbaycan	7.063	2.204	9.267
Beyaz Rusya (Belarus)	68	782	850
Ermenistan	492	18.468	18.960
Gürcistan	11.321	6.093	17.414
Kazakistan	258	268	526
Kırgızistan	91	267	358
Moldova	272	167	439
Özbekistan	69	68	137
Rusya Fed.	5.193	2.060	7.253
Tacikistan	28	29	57
Türkmenistan	43	130	173
Ukrayna	926	695	1.621
Toplam B.D.T.	25.824	31.231	57.055
Amerika Birleşik Devletleri	67	432	499
Toplam Diğer OECD	197	560	757
Genel Toplam	46.603	41.255	87.858

Kaynak: KTB 2020b. Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Yıllık Bültenler <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201126/yillik-bultenler.html>

Tabloya göre Ardahan'da bulunan sınır kapılarından 2019 yılında 88 bine yakın yabancı ziyaretçi Türkiye'ye giriş yapmıştır. Bu oran ülkeye giren tüm ziyaretçilerin %0,19'una denk gelmektedir. Ardahan'daki sınır kapılarından ülkeye giriş yapan ziyaretçilerin çok büyük bir bölümü Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden (Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan gibi) ve İran'dan gelmektedir.

Aylara göre ziyaretçi giriş sayılarının dağılımına bakıldığında ise (Tablo 9) en yüksek sayıların yaz aylarında ve eylülde olduğu görülmektedir. Ardahan'da bulunan sınır kapılarının her ikisinden de yaklaşık eşit sayıda ziyaretçi alınmaktadır.

Tablo 9: Aylara Göre Ziyaretçi Girişleri

Kapılar / Aylar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Toplam
Posof-Türküzü	1.812	1.733	2.771	3.743	4.355	5.094	5.879	7.690	5.786	3.582	2.398	1.760	46.603
Çıldır-Aktaş	766	1.265	2.223	2.331	3.535	3.419	4.829	5.653	5.357	4.819	4.716	2.342	41.255
TOPLAM	2.578	2.998	4.994	6.074	7.890	8.513	10.708	13.343	11.143	8.401	7.114	4.102	87.858

Kaynak: KTB 2020b. Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Yıllık Bültenler <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201126/yillik-bultenler.html>

Ardahan ve Çıldır özelinde belediye belgeli ve turizm işletme (bakanlık) belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayıları ile kalış süreleri ve doluluk oranlarına dair bilgiler Kültür ve Turizm Bakanlığının yayınladığı yıllık bültenlerden alınmıştır (KTB 2020¹⁴). Bu verilere göre Ardahan genelinde işletme belgeli tesislerin ilçelere göre dağılımı ve bu tesislere gelen yerli ve yabancı ziyaretçi sayısı yıllara göre oldukça dalgalı bir seyir izlese de genel trendin artı yönünde olduğu görülmektedir (Tablo 10). İşletme belgeli tesislerde ortalama kalış süresi 2010 yılında ve sonraki birkaç yıl 1 gün seviyesinde iken son yıllarda bunun iki günün üzerinde seyrettiği görülmektedir. Çıldır özeline bakıldığında ise işletme belgeli tesis verilerinin alındığı 2014, 2015 ve 2016 yıllarında yabancı turist sayısının kısmen artabileceği ancak yerli turist sayısının dalgalı seyir gösterse de 8 bin kişiye yakın bir değere ulaşabildiği doluluk oranlarının da %50'nin üzerine çıkabildiği görülmektedir.

Tablo 10: İşletme Belgeli Tesislere Geliş, Geceleme, Kalış Süresi ve Doluluk Oranı

ARDAHAN	İLÇELER	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME			KALIŞ SÜRESİ			DOLULUK ORANI(%)		
Yıllar		1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
2010	Merkez	136	6.389	6.525	136	6.429	6.565	1,0	1,0	1,0	0,7	31,0	31,6
	Damal	128	144	272	128	144	272	1,0	1,0	1,0	0,5	0,6	1,1
	Posof	310	3.274	3.584	310	3.274	3.584	1,0	1,0	1,0	1,8	18,7	20,5
	Toplam	574	9.807	10.381	574	9.847	10.421	1,0	1,0	1,0	0,9	15,4	16,3
2011	Merkez	60	7.924	7.984	60	7.940	8.000	1,0	1,0	1,0	0,2	28,6	28,8
	Damal	15	2.306	2.321	15	2.311	2.326	1,0	1,0	1,0	0,1	12,7	12,7
	Posof	300	5.434	5.734	364	5.434	5.798				2,1	31,0	33,1
	Toplam	375	15.664	16.039	439	15.685	16.124	1,2	1,0	1,0	0,7	24,7	25,4
2012	Merkez	976	30.684	31.660	1.081	30.794	31.875	1,1	1,0	1,0	1,8	50,6	52,4
	Damal	89	5.325	5.414	324	5.325	5.649	3,6	1,0	1,0	1,8	29,1	30,9
	Posof	89	5.113	5.202	315	5.113	5.428	3,5	1,0	1,0	1,8	29,1	30,9
	Toplam	1.154	41.122	42.276	1.720	41.232	42.952	1,5	1,0	1,0	1,8	42,6	44,4
2013	Merkez	597	21.145	21.742	778	23.475	24.253	1,3	1,1	1,1	1,1	32,8	33,9
	Damal	271	9.072	9.343	299	9.080	9.379	1,1	1,0	1,0	1,6	49,8	51,4
	Posof	89	5.113	5.202	315	5.113	5.428				1,8	29,2	31,0
	Toplam	957	35.330	36.287	1.392	37.668	39.060	1,5	1,1	1,1	1,3	35,1	36,4
2014	Merkez	476	15.298	15.774	5.269	26.893	32.162	11,1	1,8	2,0	5,3	26,9	32,1
	Çıldır	311	2.813	3.124	1.122	3.040	4.162				7,7	20,8	28,5
	Göle	0	8.248	8.248	0	8.248	8.248				-	39,6	39,6
	Posof	862	8.013	8.875	3.183	8.661	11.844				7,6	20,8	28,5
2015	Toplam	1.649	34.372	36.021	9.574	46.842	56.416	5,8	1,4	1,6	5,4	26,5	31,9
	Merkez	483	15.384	15.867	5.201	26.981	32.182	10,8	1,8	2,0	5,2	27,0	32,2
	Çıldır	0	7.588	7.588	0	7.588	7.588				-	52,0	52,0
	Göle	0	8.248	8.248	0	8.248	8.248				-	39,6	39,6
2016	Posof	862	8.013	8.875	3.183	8.661	11.844				7,6	20,8	28,5
	Toplam	1.345	39.233	40.578	8.384	51.478	59.862	6,2	1,3	1,5	4,7	29,1	33,8
	Merkez	1.616	25.249	26.865	2.015	26.583	28.598	1,2	1,1	1,1	2,0	26,5	28,5
	Çıldır	10	1.977	1.987	26	2.004	2.030				0,2	13,7	13,9
2017	Göle	331	4.745	5.076	500	5.745	6.245				2,4	27,5	29,9
	Posof	30	5.636	5.666	77	5.711	5.788				0,2	13,7	13,9
	Toplam	1.987	37.607	39.594	2.618	40.043	42.661	1,3	1,1	1,1	1,5	22,6	24,0
	Damal	0	568	568	0	1.940	1.940	0,0	3,4	3,4	0,0	41,5	41,5
2018	Merkez	1.144	19.091	20.235	3.517	48.987	52.504	3,1	2,6	2,6	2,6	35,5	38,1
	Posof	542	11.065	11.607	864	23.638	24.502	1,6	2,1	2,1	1,9	53,0	54,9
	Toplam	1.686	30.724	32.410	4.381	74.565	78.946	2,6	2,4	2,4	2,3	39,8	42,2
	Damal	0	601	601	0	2.059	2.059	0,0	3,4	3,4	0,0	44,0	44,0
2019	Merkez	1.103	18.930	20.033	1.985	45.606	47.591	1,8	2,4	2,4	1,4	33,1	34,5
	Posof	537	4.896	5.433	1.085	18.790	19.875	2,0	3,8	3,7	2,4	42,1	44,5
	Toplam	1.640	24.427	26.067	3.070	66.455	69.525	1,9	2,7	2,7	1,6	35,5	37,1
	Damal	0	571	571	0	1.827	1.827	0,0	3,2	3,2	0,0	39,0	39,0
2020	Merkez	1.008	21.935	22.943	1.628	52.837	54.465	1,6	2,4	2,4	1,2	38,1	39,3
	Posof	920	3.854	4.774	2.150	13.070	15.220	2,3	3,4	3,2	4,8	29,3	34,1
	Toplam	1.928	26.360	28.288	3.778	67.734	71.512	2,0	2,6	2,5	2,0	36,0	38,1

1. YABANCI, 2. YERLİ, 3. TOPLAM

Kaynak: KTB – Konaklama İstatistikleri <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201120/konaklama-istatistikleri.html>

¹⁴ KTB 2020b. Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Yıllık Bültenler <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201126/yillik-bultenler.html>

Belediye belgeli tesislere geliş ve geceleme sayıları ile ortalama kalış süreleri ve doluluk oranlarına bakıldığında (Tablo 11), Ardahan il genelinin turizm işletme belgeli tesislerin değerlerine benzer şekilde dalgalı seyirler izlediği ancak geliş ve geceleme sayılarının her zaman yerli turist fazla olmak üzere belirli bir eşiğin üstünde kaldığı gözlenmektedir. Üst sınır olarak belediye belgeli tesislerde il genelinde 65 bin ziyaretçinin ve 100 bin geceleme sayısının olabileceği görülmektedir. Çıldır ilçesi özelinde ise veri bulunan 2010 – 2016 yılları arasında hem geliş sayıları hem de doluluk oranları iyi bir performansla artış göstermiştir.

Tablo 11: Belediye Belgeli Tesislere Geliş, Geceleme, Kalış Süresi ve Doluluk Oranı

ARDAHAN Yıllar	İLÇELER	TESİSE GİRİŞ SAYISI			GECELEME			KALIŞ SÜRESİ			DOLULUK ORANI(%)		
		1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
2010	Merkez	733	45.134	45.867	4.861	57.259	62.120	6,6	1,3	1,4	2,5	30,0	32,5
	Çıldır	435	106	541	685	155	840	1,6	1,5	1,6	4,7	1,1	5,8
	Göle	0	9.347	9.347	0	9.932	9.932	-	1,1	1,1	0,0	47,7	47,7
	Hanak	0	0	0	0	0	0	-	-	-	0,0	0,0	0,0
	Posof	1.692	6.970	8.662	2.220	7.857	10.077	1,3	1,1	1,2	5,3	18,9	24,2
	Toplam	2.860	61.557	64.417	7.766	75.203	82.969	2,7	1,2	1,3	2,8	27,1	29,9
2011	Merkez	487	36.014	36.501	5.194	49.690	54.884	10,7	1,4	1,5	2,8	27,1	29,9
	Çıldır	48	14	62	594	14	608				4,1	0,1	4,2
	Göle	36	5.950	5.986	452	5.950	6.402				2,2	28,6	30,8
	Posof	988	5.500	6.488	1.772	5.628	7.400				4,3	13,5	17,8
	Toplam	1.559	47.478	49.037	8.012	61.282	69.294	5,1	1,3	1,4	3,1	23,5	26,6
	Merkez	515	16.551	17.066	5.637	28.539	34.176	10,9	1,7	2,0	5,3	26,7	32,0
2012	Çıldır	0	7.588	7.588	0	7.588	7.588				-	51,8	51,8
	Göle	0	8.248	8.248	0	8.248	8.248				-	39,5	39,5
	Posof	862	8.013	8.875	3.183	8.661	11.844				7,6	20,8	28,4
	Toplam	1.377	40.400	41.777	8.820	53.036	61.856	6,4	1,3	1,5	4,8	28,8	33,6
	Merkez	488	15.537	16.025	5.204	27.228	32.432	10,7	1,8	2,0	5,2	27,2	32,4
	Çıldır	44	1.615	1.659	110	5.161	5.271				0,8	35,3	36,1
2013	Göle	0	8.138	8.138	0	8.138	8.138				-	39,1	39,1
	Posof	979	8.276	9.255	3.180	8.934	12.114				7,6	21,5	29,1
	Toplam	1.511	33.566	35.077	8.494	49.461	57.955	5,6	1,5	1,7	4,8	27,9	32,7
	Merkez	476	15.298	15.774	5.269	26.893	32.162	11,1	1,8	2,0	5,3	26,9	32,1
	Çıldır	311	2.813	3.124	1.122	3.040	4.162				7,7	20,8	28,5
	Göle	0	8.248	8.248	0	8.248	8.248				-	39,6	39,6
2014	Posof	862	8.013	8.875	3.183	8.661	11.844				7,6	20,8	28,5
	Toplam	1.649	34.372	36.021	9.574	46.842	56.416	5,8	1,4	1,6	5,4	26,5	31,9
	Merkez	483	15.384	15.867	5.201	26.981	32.182	10,8	1,8	2,0	5,2	27,0	32,2
	Çıldır	0	7.588	7.588	0	7.588	7.588				-	52,0	52,0
	Göle	0	8.248	8.248	0	8.248	8.248				-	39,6	39,6
	Posof	862	8.013	8.875	3.183	8.661	11.844				7,6	20,8	28,5
2015	Toplam	1.345	39.233	40.578	8.384	51.478	59.862	6,2	1,3	1,5	4,7	29,1	33,8
	Merkez	1.616	25.249	26.865	2.015	26.583	28.598	1,2	1,1	1,1	2,0	26,5	28,5
	Çıldır	10	1.977	1.987	26	2.004	2.030				0,2	13,7	13,9
	Göle	331	4.745	5.076	500	5.745	6.245				2,4	27,5	29,9
	Posof	30	5.636	5.666	77	5.711	5.788				0,2	13,7	13,9
	Toplam	1.987	37.607	39.594	2.618	40.043	42.661	1,3	1,1	1,1	1,5	22,6	24,0
2016	Göle	363	14.388	14.751	573	22.981	23.554	1,6	1,6	1,6	1,1	45,0	46,1
	Merkez	2.131	22.025	24.156	5.125	55.561	60.686	2,4	2,5	2,5	3,6	38,7	42,2
	Posof	793	5.078	5.871	2.132	10.837	12.969	2,7	2,1	2,2	5,4	27,7	33,2
	Toplam	3.287	41.491	44.778	7.830	89.379	97.209	2,4	2,2	2,2	3,3	38,2	41,6
	Göle	23	12.781	12.804	58	21.947	22.005	2,5	1,7	1,7	0,1	32,9	33,0
	Merkez	1.388	18.012	19.400	2.421	36.766	39.187	1,7	2,0	2,0	1,9	28,8	30,7
2017	Posof	312	1.108	1.420	1.280	2.083	3.363	4,1	1,9	2,4	4,4	7,2	11,7
	Toplam	1.723	31.901	33.624	3.759	60.796	64.555	2,2	1,9	1,9	1,7	27,3	29,0
	Göle	0	9.905	9.905	0	24.352	24.352	0,0	2,5	2,5	0,0	34,9	34,9
	Merkez	646	18.848	19.494	998	36.166	37.164	1,5	1,9	1,9	0,8	28,4	29,2
	Posof	730	1.787	2.517	2.385	4.061	6.446	3,3	2,3	2,6	8,3	14,1	22,4
	Toplam	1.376	30.540	31.916	3.383	64.579	67.962	2,5	2,1	2,1	1,5	28,6	30,1
1. YABANCI, 2. YERLİ, 3. TOPLAM													

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı – Konaklama İstatistikleri <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201120/konaklama-istatistikleri.html>

2.4. Dış Ticaret ve Yurt İçi Talep

Türkiye, turizm sektöründe 2000'li yıllarla beraber turist sayısında ve gelirinde kesintisiz artışların yaşandığı bir döneme girmiştir. Turizm konusunda Türkiye, 2007 yılında hazırladığı ulusal turizm stratejisinde¹⁵ belirlediği hedefleri oldukça erken yakalamış ve hedef büyütürken daha fazla turist çekip daha fazla gelir elde etmeye odaklanmıştır. 2014 yılına gelindiğinde en yüksek turist sayısına ulaşılmış olsa da sonraki dönemde bazı iç ve dış gelişmelerle 2018 yılına kadar toparlanma sağlanamamıştır. Bahsedilen kriz yılları hariç Türkiye'de turizm sektörü her yıl yeni rekorlarla büyüyen bir sektör haline gelmiştir. 2018 yılında yeni bir ziyaretçi sayısı rekoru kırılmış ve yabancı ziyaretçi sayısı 39,5 milyon kişiye, turizm geliri ise 29,5 milyar dolara yükselmiştir. Bununla beraber, son üç ulusal kalkınma planında (9, 10 ve 11. Kalkınma Planı) turist sayısının artmasına rağmen gelir artışının az olmasına dair tedbirler ve politikalar önerilmiş ve turizmin çeşitlendirilerek 12 aya yayılması için mekânsal ve sektörel stratejiler geliştirilmiştir. Önerilen bu stratejilerden biri ve en günceli olan 11. Kalkınma Planı'nda¹⁶ politika olarak "209. Turizm hizmetlerinin çeşitliliği ve niteliği artırılarak turizmin ekonomiye katkısı önemli ölçüde artırılabilecektir." denilmektedir. Buna ilave olarak, "2.2.2.3. Turizm" başlığı altında planın amacı "423. Değişen tüketici eğilimleri ile teknolojik gelişmeler doğrultusunda turizmin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi, sezon süresinin uzatılması, hizmet kalitesinin yükseltilmesi ve daha fazla harcama eğilimi olan ziyaretçinin ülkemize çekilmesi ile konaklama süresi ve konaklama dışı harcamaların artırılması, her bir destinasyon özelinde ve odaklı anlayış çerçevesinde sektörde dönüşümün gerçekleştirilmesi ve koruma-kullanma dengesi gözetilerek ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı sağlanması" olarak belirtilmiştir. Yine aynı planda turizm gelirlerinin artırılması amacıyla "425. Daha fazla gelir bırakan turizm çeşitlerinin geliştirilmesi, konaklama süresinin uzatılması, konaklama dışı harcama alanlarının yaratılması ve harcama eğilimi yüksek ziyaretçilere ulaşılması yoluyla kişi başı harcama artırılabilecektir." denilmektedir. Planda 2023 yılı hedefleri olarak; turizm gelirlerinin 65 milyar USD, ziyaretçi sayısının 75 milyon (yabancı ziyaretçi sayısı 67,7 milyon), ziyaretçi başına ortalama harcamanın ise 647 USD'dan (2018) 867 USD'a çıkması hedeflenmektedir. Bu hedeflerin gerçekleşmesi için ise planda şu politikalar benimsenmektedir; "425.1. Gastronomi, golf, sağlık, kruvaziyer, düğün, inanç, kongre ve alışveriş gibi daha fazla gelir bırakan turizm çeşitlerine yönelik talebin yüksek olduğu pazarlar tespit edilecek ve bu ülkelerden ziyaretçi sayısının artırılmasına ilişkin çalışmalar yürütülecektir." "425.3. İçerdiği farklı kullanımlarla turizm çeşitliliği sunan, bütüncül planlanmış turizm kentleri hayata geçirilerek ziyaretçilerin konaklama süreleri artırılabilecek, alışveriş, eğlence ve sportif faaliyetlerle konaklama dışı harcamaları artırılabilecektir." "425.4. Büyük ölçekli turizm yatırımlarının gerçekleştirilmesine yönelik planlama ve arazi tahsis çalışmaları yapılacak, sürdürülebilir bir anlayışla turizmin çeşitlendirilmesi ve sezonun uzatılması amacıyla turizm altyapı yatırımları gerçekleştirilecektir." Bu politikalar dikkate alındığında Türkiye'nin turizmde öncelikli hedefi olan turizmin yıla yayılması ve gelirin artırılması konusunda en önemli turizm tiplerinden birinin su sporlarının da içinde yer aldığı spor turizmi (sporcu kampı da dahil) olduğu görülmektedir.

2.5. Üretim, Kapasite ve Talep Tahmini

Spor turizmi dünyada ve ülkemizde; deniz – kum – güneş turizminin kışın, kış turizminin ise yazın tamamlayıcısı olabilecek potansiyelindedir ve bir alandaki baskın turizm tipine büyük katkılar sağlamaktadır. Spor turizmi ile diğer turizm tipleri için oluşturulmuş mevcut konaklama altyapısı çok küçük ilavelerle kullanılabilmekte, çok büyük altyapı ve tanıtım maliyetleri gerektirmemekte ve klasik anlamdaki turizm sezonuna kıyasla çok kısa sayılabilecek bir dönemde yüksek turizm geliri sağlanabilmektedir. Spor turizmi ayrıca bulunduğu destinasyonun markalaşmasına, imaj yakalamasına ve etkin şekilde tanıtılmasına da imkân sağlamaktadır. Son yıllarda ülkemizde de spor

¹⁵ KTB 2007. Türkiye Turizm Stratejisi ve Eylem Planı 2023 <https://www.ktb.gov.tr/Eklenti/906,ttstratejisi2023pdf.pdf?0>

¹⁶ CBSBB 2019. 11. Kalkınma Planı. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlanı.pdf>

turizminin geliştirilmesine ve bu alanda altyapı oluşturmaya yönelik ciddi yatırımlar yapılmaktadır. Spor faaliyetlerine yönelik tesisleşme ve altyapı imkanlarının artmasına paralel olarak Türkiye'ye spor turizmi amacıyla gelen turist sayısında artış gözlenmektedir. 2003 ve 2018 yılları arasında yabancı ziyaretçilerin geliş nedenlerine göre dağılımı Tablo 12'de gösterilmiştir. Buna göre sportif amaçlarla gelen ziyaretçilerin bulunduğu kategori toplam turist sayısının yarısı civarındadır.

Tablo 12: Türkiye Geneli Geliş Nedenine Göre Çıkış Yapan Ziyaretçiler

Yıllar ¹⁷	Toplam	1		2		3		4		5		6		7		8		9		10	
		T.S.	%	T.S.	%	T.S.	%	T.S.	%	T.S.	%	T.S.	%	T.S.	%	T.S.	%	T.S.	%	T.S.	%
2003	16.302.048	8.445.416	51,8	2.101.732	12,9	79.021	0,5	139.971	0,9	64.548	0,4	997.479	6,1	246.648	1,5	1.604.905	9,8	503.870	3,1	2.118.458	13,0
2004	20.262.645	10.076.732	49,7	2.469.907	12,2	144.277	0,7	171.994	0,8	65.778	0,3	1.068.949	5,3	168.329	0,8	1.928.860	9,5	694.943	3,4	3.472.876	17,1
2005	24.124.504	12.024.521	49,8	3.281.111	13,6	99.957	0,4	220.338	0,9	112.308	0,5	1.111.088	4,6	404.941	1,7	2.068.954	8,6	757.119	3,1	4.044.167	16,8
2006	23.148.670	10.328.750	44,6	3.836.601	16,6	106.250	0,5	193.728	0,8	125.503	0,5	1.166.756	5	322.343	1,4	2.462.609	10,6	959.990	4,1	3.646.140	15,8
2007	27.214.986	13.002.599	47,8	4.319.515	15,9	149.430	0,5	198.554	0,7	143.969	0,5	1.126.186	4,1	38.133	0,1	2.347.545	8,6	1.299.360	4,8	4.589.695	16,9
2008	30.979.974	15.031.984	48,5	4.864.747	15,7	157.464	0,5	224.654	0,7	99.041	0,3	1.074.853	3,5	232.571	0,8	2.367.268	7,6	1.197.768	3,9	5.729.624	18,5
2009	31.972.377	16.407.366	51,3	5.380.786	16,8	217.665	0,7	201.222	0,6	127.815	0,4	1.175.900	3,7	637.144	2	1.577.508	4,9	1.087.840	3,4	5.159.131	16,1
2010	33.027.941	17.448.324	52,8	5.194.790	15,7	176.975	0,5	163.252	0,5	114.340	0,3	1.062.808	3,2	769.814	2,3	1.723.940	5,2	1.130.648	3,4	5.243.050	15,9
2011	36.151.327	18.602.663	51,5	6.058.787	16,8	240.583	0,7	187.363	0,5	106.743	0,3	1.101.744	3	795.916	2,2	2.134.624	5,9	1.166.273	3,2	5.756.631	15,9
2012	36.463.921	20.331.030	55,8	5.436.739	14,9	222.442	0,6	216.229	0,6	66.401	0,2	877.687	2,4	38.548	0,1	2.158.204	5,9	956.250	2,6	6.160.389	16,9
2013	39.226.226	21.680.347	55,3	5.757.757	14,7	190.272	0,5	267.461	0,7	59.076	0,2	952.204	2,4	36.429	0,1	2.333.144	5,9	1.154.085	2,9	6.795.452	17,3
2014	41.415.070	23.904.039	57,7	5.979.016	14,4	176.324	0,4	414.658	1	83.180	0,2	1.058.365	2,6	38.698	0,1	2.315.225	5,6	1.061.792	2,6	6.383.774	15,4
2015	41.617.530	24.215.399	58,2	6.403.696	15,4	144.093	0,3	360.180	0,9	75.908	0,2	1.149.973	2,8	43.535	0,1	2.212.327	5,3	1.239.374	3	5.773.046	13,9
2016	31.365.330	15.287.344	48,7	7.031.921	22,4	101.142	0,3	377.384	1,2	47.329	0,2	1.237.627	3,9	29.529	0,1	1.810.536	5,8	1.231.626	3,9	4.210.892	13,4
2017	38.620.346	19.389.968	50,2	8.436.850	21,8	104.904	0,3	433.292	1,1	27.005	0,1	1.505.756	3,9	20.591	0,1	1.780.820	4,6	1.337.588	3,5	5.583.572	14,5
2018	45.628.673	25.355.412	55,6	8.050.784	17,6	114.036	0,2	551.748	1,2	29.072	0,1	1.433.776	3,1	55.154	0,1	1.902.089	4,2	1.218.028	2,7	6.918.575	15,2

T.S: Turist sayısı, 1. Gezi, eğlence, sportif ve kültürel faaliyetler, 2. Akraba ve arkadaş ziyareti, 3. Eğitim, staj, 4. Sağlık ve tıbbi nedenler, 5. Dini/hac, 6. Alışveriş, 7. Transit, 8. İş amaçlı (konferans, toplantı, görev vb.), 9. Diğer, 10. Beraberinde giden

Kaynak: KTB 2020c. Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Yıllık Bültenler <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>

¹⁷ KTB 2020c. Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Yıllık Bültenler <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>

Daha önce verilen Tablo 6Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.'da, OECD verilerinde yurtiçi seyahatlerin yaklaşık %62'sinin günübirlik seyahatlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Buna göre hem Ardahan Merkez ilçe ve Çıldır ile Kars Merkez ilçe ve Sarıkamış'a gelen yerli ve yabancı ziyaretçilerin Çıldır Gölünü yaz ve kış dönemlerinde ziyaret ettikleri bilinmektedir. Kars il genelinde belediye ve bakanlık belgeli tesislerde son üç yıllık geliş, geceleme ve doluluk oranları ele alındığında özellikle Merkez ilçe ve Sarıkamış'ın performansının iyi olduğu ve sayıların artış yönlü olduğu görülmektedir (Tablo 13).

Tablo 13: Kars İl Geneli Belediye Ve İşletme Belgeli Tesislere Ait İstatistikler

İşletme Belgeli Tesislere Geliş, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi Ve Doluluk Oranlarının İllere Ve İlçelere Göre Dağılımı													
KARS	İLÇELER	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME			ORT. KALIŞ SÜRESİ			DOLULUK ORANI(%)		
Yıllar		1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
2017	Merkez	2.332	38.076	40.408	3.246	62.446	65.692	1,4	1,6	1,6	1,2	24,0	25,2
	Sarıkamış	595	27.856	28.451	1.948	108.184	110.132	3,3	3,9	3,9	0,5	28,6	29,1
	Selim	4	224	228	8	568	576	2,0	2,5	2,5	0,1	6,6	6,7
	Kağızman	6	1.321	1.327	10	13.582	13.592	1,7	10,3	10,2	0,0	41,0	41,0
	Toplam	2.937	67.477	70.414	5.212	184.780	189.992	1,8	2,7	2,7	0,8	27,1	27,9
2018	Merkez	2.034	71.037	73.071	2.981	105.210	108.191	1,5	1,5	1,5	1,0	35,7	36,7
	Sarıkamış	1.292	32.883	34.175	2.795	116.507	119.302	2,2	3,5	3,5	0,7	29,7	30,5
	Selim	0	433	433	0	884	884	0,0	2,0	2,0	0,0	5,0	5,0
	Kağızman	47	2.200	2.247	182	18.739	18.921	3,9	8,5	8,4	0,4	40,7	41,1
	Toplam	3.373	106.553	109.926	5.958	241.340	247.298	1,8	2,3	2,2	0,8	32,2	33,0
2019	Merkez	1.955	82.874	84.829	2.732	129.117	131.849	1,4	1,6	1,6	0,8	39,6	40,5
	Sarıkamış	951	48.607	49.558	2.191	126.805	128.996	2,3	2,6	2,6	0,5	29,1	29,6
	Selim	19	1.060	1.079	41	2.004	2.045	2,2	1,9	1,9	0,2	9,6	9,8
	Kağızman	57	3.174	3.231	291	20.656	20.947	5,1	6,5	6,5	0,6	41,0	41,6
	Toplam	2.982	135.715	138.697	5.255	278.582	283.837	1,8	2,1	2,0	0,6	33,5	34,1

Belediye Belgeli Tesislere Geliş, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi Ve Doluluk Oranlarının İllere Ve İlçelere Göre Dağılımı

		1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
2017	Merkez	3.424	69.450	72.874	7.811	100.994	108.805	2,3	1,5	1,5	2,4	30,7	33,1
	Sarıkamış	189	8.646	8.835	752	29.053	29.805	4,0	3,4	3,4	0,5	18,2	18,7
	Kağızman	19	1.254	1.273	22	1.906	1.928	1,2	1,5	1,5	0,2	13,6	13,7
	Toplam	3.632	79.350	82.982	8.585	131.953	140.538	2,4	1,7	1,7	1,7	26,3	28,0
2018	Merkez	4.470	66.140	70.610	8.644	107.452	116.096	1,9	1,6	1,6	3,0	37,2	40,2
	Sarıkamış	394	9.854	10.248	1.048	26.804	27.852	2,7	2,7	2,7	1,1	29,2	30,4
	Selim	0	21	21	0	43	43	0,0	2,0	2,0	0,0	4,2	4,2
	Kağızman	15	954	969	34	1.338	1.372	2,3	1,4	1,4	0,2	9,5	9,8
	Toplam	4.879	76.969	81.848	9.726	135.637	145.363	2,0	1,8	1,8	2,5	34,3	36,8
2019	Merkez	5.774	66.105	71.879	9.222	97.280	106.502	1,6	1,5	1,5	3,4	36,2	39,6
	Sarıkamış	14	7.797	7.811	56	19.297	19.353	4,0	2,5	2,5	0,1	27,9	28,0
	Kağızman	9	808	817	18	1.190	1.208	2,0	1,5	1,5	0,1	8,5	8,6
	Toplam	5.797	74.710	80.507	9.296	117.767	127.063	1,6	1,6	1,6	2,6	33,4	36,1

1.Yabancı, 2. Yerli, 3. Toplam

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı – Konaklama İstatistikleri <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201120/konaklama-istatistikleri.html>

Çıldır Gölünü günübirlik ziyaret edebilecek potansiyel turist sayısını bulmak için Ardahan Merkez ilçe ve Çıldır ilçesi ile Kars Merkez ilçe ve Sarıkamış ilçesine gelen turistlerin sayısı önemli görülmektedir. Tablo 14'te 2019 yılındaki turist sayısına göre yerli ve yabancı turistlerin belediye ve bakanlık belgeli konaklama tesislerine geliş sayıları verilmiştir. Buna göre bahsi geçen merkezlere toplamda 258.501 turist gelirken bunun 248.143'ünün yerli turist olduğu görülmektedir. Günübirlik ziyaretçilerin yurtiçi seyahatler içindeki geceleleyen ziyaretçilerin %62'si olduğu düşünüldüğünde bu durumda yaklaşık 150 bin kişilik ilave bir potansiyel de oluşmaktadır. Dolayısıyla Çıldır gölünü konaklamalı ya da günübirlik olarak Ardahan ve Kars Merkez ilçelerine, Sarıkamış ve Çıldır ilçelerine gelen yaklaşık 400 bin yerli turistin ziyaret etme potansiyeli bulunmaktadır. Hesaplama 400 bin potansiyel ziyaretçinin yaklaşık %10'unun Çıldır Gölünü ziyaret edeceği kabul edilerek, toplamda yılda 40 bin kişinin gelebileceği düşünülmüştür. Bunlar arasında spor merkezini ilk yıl günlük 100 kişinin ziyaret ederek kullanabileceği kabul edilmiştir. Sonrasında ise kademeli artışla günlük 1000 kişilik bir kullanım öngörülmüştür.

Tablo 14: Çıldır Gölüne Gelebilecek Turist Sayısı

Kars ve Ardahan'da konaklama yapan Turist Sayısı (Belediye ve Bakanlık Belgeli Tesisler)					
Yıl	Ardahan	Yabancı	Yerli	Toplam	
2019	Merkez	1.008	21.935	22.943	Bakanlık
	Merkez	646	18.848	19.494	Belediye
	Merkez	1.654	40.783	42.437	Toplam
2019	Çıldır	10	1.977	1.987	Toplam
	Kars	Yabancı	Yerli	Toplam	
2019	Merkez	1.955	82.874	84.829	Bakanlık
	Merkez	5.774	66.105	71.879	Belediye
	Merkez	7.729	148.979	156.708	Toplam
2019	Sarıkamış	951	48.607	49.558	Bakanlık
	Sarıkamış	14	7.797	7.811	Belediye
	Sarıkamış	965	56.404	57.369	Toplam
Toplam Potansiyel		10.358	248.143	258.501	

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı – Konaklama İstatistikleri <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201120/konaklama-istatistikleri.html>

2.6. Girdi Piyasası

Sportif amaçlı seyahatlerle turizmin geliştirilmesi uzun süredir devam eden ekonomik bir faaliyettir. Son yıllarda, spor ve turizm alanında sektörel olarak faaliyet gösteren aktörler bu pazarı sıkı biçimde takip etmektedirler. Spor turizminin tanımı farklı insanların spor ve seyahati tanımlamasına bağlı olsa da; spor turizmi rekabete dayalı olan ya da olmayan aktiviteleri içeren bir spor çekiciliğinin ziyaret edilmesi, izlenmesi ve yer alınması için yapılan seyahatleri tanımlamaktadır. Spor faaliyetleri hem doğal hem de yapay çevre açısından özel talepleri bulunan turistik faaliyetlerdir. Bu nedenle, bu faaliyetlere yer seçerken son derece dikkatli olmak gerekmektedir. Su ve kış sporlarının da yer aldığı spor ve sporcu kampı turizmi de bu konuda hızlı gelişen bir alandır. Sportif amaçlı ya da spora dayalı turizm faaliyetlerinin gerçekleştirileceği zaman (yılın bölümü), bu faaliyete katılan sporcu / ziyaretçi özellikleri ve ihtiyaçları ve gerçekleştirilecek spor türü, kamp ve antrenman tipi gibi özellikler yer seçiminde etkili olan başlıca unsurlardır. Bazı spor faaliyetlerinde, ayrıcalıklı doğal çevre istekleri de talep edilmektedir. Özellikle performansa dayalı, güç ve dayanıklılık isteyen spor türlerinde başarı, iyi organize edilerek doğru zaman ve uygun ortamlarda yapılan antrenmanlara bağlı olmaktadır. Bu nedenle Çıldır Gölü ve çevresi başta su ve kış sporlarında olmak üzere tüm branşlarda yüksek irtifa antrenmanı için tercih edilebilecek bir merkez haline gelme potansiyeline sahiptir. Spor turizmi için gelen ziyaretçiler üç gruba ayrılabilir¹⁸. Bunlar; 1) aktivite temelli spor turisti (sporcular), 2) etkinlik temelli turist (etkinlikler ilgili olan ve sporcular dışında kalan ziyaretçiler), 3) nostalji temelli spor turisti (tesis, müze vb. ziyaretçiler) şeklindedir.

Yapılan bilimsel araştırmalarda küçük çaplı spor etkinliklerinin (spor müsabakaları, turnuvalar, sporcu kampları vb.) büyük çaplı (mega) etkinliklere göre ev sahibi ülke, bölge ve kentlere daha fazla sosyoekonomik katkı sağladığı belirlenmiştir. İtalya'da İsviçre sınırındaki CollonTrek sporcu kampı destinasyonunda (<http://www.collontrek.com/homepage.asp?l=1>) kamp yapan atletlerin harcamalarına dayanarak kamunun yaptığı 1 Avro'luk yatırımın €17.62 ila €18,92 olarak geri döndüğü tahmin edilirken bunun €5.64 ila €6.9 (32%–36.47%) arasındaki bir miktarının doğrudan yerel ekonomiye katıldığı tespit edilmiştir¹⁹.

¹⁸ Duglio and Beltramo (2017)

¹⁹ Duglio and Beltramo (2017)

Su sporları da dahil olmak üzere sporculara ve diğer ziyaretçilere hizmet veren merkezlerde soyunma – giyinme odaları, WC – duş, kullanılan gereçlerin konulduğu depolar, araç parkı gibi kullanımların altyapıları oluşturulduktan ve merkez işletmeye alındıktan sonra; ortaya çıkabilecek girdi maliyetleri sınıflandırılacak olursa bunlar 1) insan kaynakları giderleri, 2) fiziksel mekanda ve araç – gereçlerde oluşabilecek bakım – onarım, sarf giderleri ve 3) tanıtım ve pazarlama giderleri şeklinde olacaktır.

Çıldır'da olduğu gibi çok yönlü hizmet vermesi beklenen bir merkezin insan kaynakları konusunda çalışan profili iki kategoriden oluşmalıdır. Bunlar 1) Yönetici ve idari personel (müdür, muhasebeci, saha elemanları, temizlik ve güvenlik personeli gibi) ve 2) teknik ya da eğitici personel şeklinde kurgulanmalıdır.

İşletme sırasında binada oluşacak hasarlanmalar ve araç – gereçlerin kırılması ve bozulmasıyla oluşan maddi kayıplar ve sarf malzemeleri de işletme maliyetlerine girdi olarak yazılmaktadır.

Son olarak merkezin tercih edilmesi ve daha fazla müşteri çekilmesi için tanıtım, pazarlama ve rezervasyon gibi işlerin yapılabilmesi için dijital ortamda tanıtımın yapılması, internet ortamında görünür olunması ve çeşitli hizmetlerin verilmesi için altyapının oluşturulması ve devam ettirilmesi için hizmet alınması gerekmektedir. Bunun yanında, tanıtım amaçlı başka türlü organizasyonların yapılması veya etkinliklere katılım sağlanması da gerekmektedir.

2.7. Pazar ve Satış Analizi

Ardahan ili ülke sınırına ve iki adet sınır kapısına sahip olması nedeniyle geçiş güzergahında bulunması ile bir uğrak ve durak yeri olma özelliği göstermektedir. Bu sayede yıl boyu insan hareketliliğine sahip olmaktadır. Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya ile olan ilişkileri geliştikçe bu hareketliliğin ve Ardahan'ın da öneminin daha da artacağı görülmektedir. Bu konum avantajına ilaveten Ardahan il geneli ve bu çalışmanın konusu olan Çıldır ilçesi, başta rakımı ve iklimi olmak üzere coğrafi özellikleri, su kaynakları, yeryüzü şekilleri, derin ve hikayelere sahip tarihi geçmişi, bozulmamış doğası ile deniz- kum-güneş de dahil tüm turizm tiplerine uygun alanlar sunabilmektedir. İl geneli ayrıca her türlü spor için yüksek irtifa sporcu kampı olanakları da sunabilmektedir. Kış turizmi konusunda altyapısı hızla güçlenmektedir. Su, doğa – macera, gastronomi ve diğer güncel ve ilgi çeken niş turizm alanlarında da Ardahan ve Çıldır ilçesi iddialı özelliklere sahiptir. İl geneli biyoçeşitlilik açısından da flora ve fauna zenginliği sunmaktadır.

Çıldır Kaymakamlığının “Kış Harikalar Diyarı Çıldır” söylemi ve altında yatan çok sayıda proje fikri ile ilçenin turizmde hızla ilerleyebileceği görülmektedir. Türkiye’de donan göl denilince akla ilk gelen Çıldır gölüdür ve üzerinde kışın aktivite yapılan, festivaller düzenlenen göller arasındadır. Çıldır Gölü dört mevsim turizme imkân sağlayan ve çok ileri örnekleri olan su sporları turizmine olanak sağlayan benzerlerine göre daha iyi özellikler göstermektedir. İlçede gastronomi çeşitliliği, çok kültürlülük, zengin mutfak kültürü, özgün yerel tatlar ve el işçiliği gibi çok önemli turizm değerleri bulunmaktadır. İlçenin sınır kapısına sahip olması ve kimlikle geçişin mümkün olması turistlere bir turda iki ülke gezme fırsatı sunduğu için cazip bir biçimde anlatılabilme imkanına sahiptir. İlçede görsel çekiciliği ve durumu oldukça iyi olan, çeşitli yabancı filmlerde benzerleri görülen tarihi ve kültürel yapılar mevcuttur. Bunlar arasında “Tarihi Şeytan Kalesi” en önemlisidir. Bu kalenin kendisi ve kaleyi gören tepelerden biri olan Mozeret Tepesi günöbirlikçilerin ve geceleyen ziyaretçilerin uğrak yeri olma özelliğindedir.

Çıldır için son zamanlarda son derece popüler olan “Doğu Ekspresi” ile Kars’a gelen turistler önemli bir potansiyeldir. Sadece ulaşımın kolaylaştırılması ile ilçede turizmin çok önemli bir sıçrama gerçekleştireceği beklenebilir. Ardahan’da üniversite, Çıldır’da yüksek okul bulunması turizme yönelik insan kaynağının ve turizm açısından öğrencilerin tanıtım elçisi olarak kullanılmasına imkân tanımaktadır.

Üretim Kapasite ve Talep Tahmini başlığında incelendiği gibi Çıldır Gölünü günöbirlik ziyaret edebilecek potansiyel turist sayısını bulmak için Ardahan Merkez ilçe ve Çıldır ilçesi ile Kars Merkez ilçe ve Sarıkamış ilçesine gelen turistlerin sayısı önemli görülmektedir. İlgili başlıkta yapılan

hesaplama 400 bin potansiyel ziyaretçi olduğu görülmektedir. Potansiyel ziyaretçilerin yaklaşık %10'unun Çıldır Gölünü ziyaret edeceği kabul edilerek, toplamda yılda 40 bin kişinin gelebileceği düşünülmüştür. Bunlar arasında spor merkezini ilk yıl günlük 100 kişinin ziyaret ederek kullanabileceği kabul edilmiştir. Sonrasında ise kademeli artışla günlük 1000 kişilik bir kullanım öngörülmüştür.

Kayıkhanesi ve Su Sporları Merkezi kamunun veya özel sektör yatırımcısının planlamasına göre değişiklik gösterebilmektedir. Bazı su sporları merkezleri doğrudan deniz kıyısına yapılabildiği gibi Avrupa'daki bazı örneklerinde Çıldır'la aynı özellikteki doğal göllerin kıyısına da merkezler oluşturularak turizmin hizmetine sunulmaktadır. Bazı merkezlerde kış sporlarının yaz alternatifi olarak bir tesisleşmeye gidilmiş ve aktiviteler önerilerek gölden faydalanma yoluna gidilmiştir. Örneğin Fransa'da, kış turizm merkezi olan Tignes'te bulunan gölde kurulu merkezde (<https://en.tignes.net/activities/summer/water-sports-centre>) çok çeşitli su sporları aktiviteleri önerilmektedir. Bunun yanında, Kanada'da Alberta Eyaletindeki Calgary Kenti yakınlarındaki Banff bölgesindeki göllerde ise yoğun biçimde kış etkinlikleri yapılmaktadır²⁰. Dolayısıyla kurulacak merkezin sadece yazın su sporlarına değil kışın göl ve çevresindeki kış sporları ve eğlence etkinliklerine de hizmet etmesi beklenmektedir.

Örneklerde uygulanan bazı etkinlik ve faaliyetlere ait fiyat listesi Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15: Su ve Kış Sporları Merkezlerinde Bazı Etkinlik Tarifeleri

Etkinlik	Seans	Fiyat
Su sporları²¹		
Pedal Boat	30 dakika	5,50 €
Canoe 2 koltuklu	30 dakika	5,50 €
Stand-up Paddle (Ayakta kürek)	30 dakika	10 €
Kayaking 1 oturmalı	30 dakika	10 €
Tekne demirleme	Günlük	3 €
Kış²²		
But pateni	Günlük	\$12
Hokey sopası	Günlük	\$6
Kar ayakkabısı	Günlük	\$10
Şişman kar bisikleti	Günlük	\$69

Kaynak: Su Sporları: Tignes Su Sporları Merkezi, Fransa. Ücret Tarifesi. <https://en.tignes.net/activities/summer/water-sports-centre>

Kış Aktiviteleri: Wilson Mountain Sports. Kanada. Wilson's Winter Rentals <https://www.wmsll.com/winter-rentals.html>.

Çıldır Gölü mevcut haliyle özellikle günübirlik rekreasyon ihtiyacını karşılama konusunda hem başta Ardahan ve Kars olmak üzere çevre illerden ziyaretçiler çekmektedir. Gölün sunduğu çok çeşitli imkanlar (balık avlama, yarımada, ada vb.) sayesinde insanlar gerektiğinde eğlenme ve dinlenme amaçlı olarak bu alanı kullanmaktadır. Göl kenarında piknik ve kamp faaliyetleri gerçekleştirebilmektedirler.

Kışın oluşan hareketliliğin yerele katkı sağlayacak şekilde artırılması amacıyla çok çeşitli faaliyet önerileri bulunmaktadır²³. Bunlar arasında; göl çevresinde kamp – karavan ve günübirlik rekreasyon

²⁰ <http://banffandbeyond.com/winter-activities-in-banff-and-lake-louise-for-non-skiers/>

²¹ Tignes Su Sporları Merkezi, Fransa. Ücret Tarifesi. <https://en.tignes.net/activities/summer/water-sports-centre>

²² Wilson Mountain Sports. Kanada. Wilson's Winter Rentals <https://www.wmsll.com/winter-rentals.html>.

rota ve alanlarının oluşturulması, kışın alternatif malzeme ve ekipmanlarla paten, kızak, bisiklet, sandalye vb. buz üstü aktivitelerin kurgulanarak gölün ve çevresinin çekici hale getirilmesi; ilgisine özel olarak çeşitli ekstrem sporların kurgulanması, köpekli kar kızakları, buz yelkenlileri, doğal ortamda curling, buz hokeyi gibi kış sporları, buzdan oteller ve yapılar ve sergilerin göl üzerinde yapılması yer almaktadır. İlave olarak iglulardan oluşan bir köy oluşturulması, Aktaş Gölü doğa turizminin geliştirilmesi, Çıldır tur rotasına Gürcistan'da bulunan Vardzia mağara manastırının da dahil edilmesiyle ziyaretçilere iki ülke gezme imkânı verilmesi. Yazın yüzme amaçlı suyun kullanımı (plaj oluşturma), kültürel potansiyeli bulunan Çıldır Gölü üzerindeki Akçakale Adasının (Sultan Alparslan'ın Anadolu'ya girişinde ilk konakladığı yer olarak bilinmektedir) kültür turizmi ekseninde geliştirilmesi, atlı ve ATV safari turları düzenlenmesi planlanmaktadır. Su sporları merkezinin de hayata geçirilmesiyle yazın göl üzerinde çeşitlenecek etkinlikler yapılması öngörülmektedir.

Çıldır Gölü özelinde oluşturulacak her türlü turizm çekiciliği için potansiyel hedef kitle olarak; kış turizmi için Sarıkamış ve orta vadede Yalnızçam'a gelen turistler, Doğu Ekspresi ile Kars Merkez ilçeye gelen ziyaretçiler, Gürcistan'ı içeren tur rotalarında seyahat eden turistler, yerelde sadece Ardahan'daki değil Erzurum ve Kars'ta bulunan üniversite öğrencileri, TRA1 ve TRA2 Bölgesi illerinde yaşayan vatandaşlar ve Türkiye genelinde tanıtım yapılarak çekilebilecek yerli turistler kabul edilmektedir.

3. TEKNİK ANALİZ

3.1. Kuruluş Yeri Seçimi

Ardahan ili Çıldır, Damal, Göle, Hanak ve Posof ilçelerinden oluşur. İl coğrafi olarak Doğu Anadolu Bölgesinin en kuzeydoğusunda Gürcistan sınırında bulunur. İstatistiki Bölge Birimi olarak ise TRA2 Bölgesi içerisinde Ağrı, Kars ve Iğdır'la beraber dördüncü il olarak yer almaktadır.

İl genelinde yükselti oldukça fazladır ve il ve ilçe merkezleri 1500 - 1900 m arasında yükseltiye sahiptir. İl geneli yazları nemli yağışlı kışları aşırı soğuk ve kar yağışlı karasal iklim özellikleri sergilemektedir. Sıcaklıklar yazın 35°C ile kışın -39,8°C arasında değişmektedir (Tablo 16).

Tablo 16: Ardahan Uzun Yıllar İklim Verileri Ölçüm Periyodu (1958 - 2019)

ARDAHAN ²⁴	Oc.	Şu.	Ma.	Ni.	My.	Ha.	Te.	Ağ.	Ey.	Ek.	Ka.	Ar.	Yıllık
Ort. Sıcaklık (°C)	-11,3	-10,1	-3,5	4,2	9,3	12,7	15,9	15,8	11,9	6,3	-0,3	-7,8	3,6
Ort. En Yüksek Sıcaklık (°C)	-4,9	-3,2	2,6	10,8	16,1	20,2	23,9	24,5	20,7	14,3	6,3	-1,9	10,8
Ort. En Düşük Sıcaklık (°C)	-16,8	-15,8	-8,9	-1,1	3,2	5,8	8,8	8,5	4,3	-0,1	-5,5	12,6	-2,5
Ort. Güneşlenme Süresi (sa.)	2,5	3,4	4,6	5	6,3	7,7	8,2	8	7	5,2	3,7	2,4	64
Ort. Yağışlı Gün Sayısı	9,6	9,7	11,5	13,6	17	15,6	11,4	10,9	7,8	9,7	9	9,8	135,6
Aylık Toplam Yağış (mm)	19,9	20,8	31	51,3	82,3	94,3	70,6	62,3	35,9	37,1	27,6	22,5	555,6
En Yüksek Sıcaklık (°C)	11	11	18,4	25	26,6	29,1	34,3	35	31,3	26	18,2	14,3	35
En Düşük Sıcaklık (°C)	-39,8	-38,7	-33,2	-19	-8,5	-4,5	-2,2	-2,8	-5,8	-15	-28,9	36,3	-39,8

Kaynak: MGM 2020. Meteoroloji Genel Müdürlüğü. Resmi İstatistikler İllere Ait Mevsim Normalleri <https://mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?k=H&m=ARDAHAN>

İlde özellikle sınır kapılarının yer alması, tarihi dokunun ve doğal kaynakların el değmemiş biçimde saklı ve korunaklı kalması, insan kaynağının özellikle 65 yaş sonrası bölgeye hem geri dönüş yapması

²³ Çıldır Kaymakamlığı 2020. Kış Harikalar Diyarı Çıldır Sunumu

²⁴ MGM 2020. Meteoroloji Genel Müdürlüğü. Resmi İstatistikler İllere Ait Mevsim Normalleri <https://mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?k=H&m=ARDAHAN>

hem de yatırım getirmesi turizm açısından son derece önemli özellikler sergilemektedir. Yatırım konusu tesisin karlılığının ve sürdürülebilir biçimde işletilebileceğinin kanıtı olarak daha önce göl kıyısında kamu eliyle yapılan çeşitli turistik işletmelerin (lokanta gibi) özel sektör tarafından kiralanması ve hali hazırda işletiliyor olmasıdır. Bu açıdan bölgenin tecrübesinin ve insanların turizme olan inancının olması da son derece önemlidir. Bugün göl çevresindeki yerleşim yerlerinde ve bu yerleşim yerlerinin dışında çok sayıda özel sektör işletmesi de çalışır vaziyettedir. Gerek kaymakamlık gerekse de belediye ve diğer kamu kurumları ellerinden geldiği ölçüde göle ilgi göstermekte ve özellikle yerel halkın ekonomik refahına gölün katkı sağlaması amacıyla çalışmalar yürüterek öncü rol oynamaya gayret göstermektedirler. Bu amaçla her dönem çeşitli fonlardan katkı sağlamak için fon kaynaklarına başvuru yapılmaktadır.

İlde ıldır ilçesinde ıldır ve Aktaş gölleri bulunmaktadır. Aktaş gölünün bir kısmı Gürcistan sınırlarında bulunmaktadır. İl geneli ve özelde ıldır ilçesi uygun topografyası ve iklim şartları nedeniyle kış turizmi, su varlığı ve arazi yapısı nedeniyle doğa ve macera sporları turizmi, derin tarihi geçmişi ve kalıntılar nedeniyle tarih ve kültür turizmine kaynaklık teşkil etmektedir. Ardahan'ın ve ıldır'ın turizm potansiyeli ve turizm açısından önemi değışen turizm trendleri ile daha da artmaktadır. Sağlık, zindelik, spor, dağ havası, temiz ve organik gıda gibi yeni kavramlarla beraber bölgenin turizm değerlerine de talep her geçen gün artmaktadır. Dünya ile beraber ülkemizde de kitle turizmine alternatif tiplerin geliştirilmesi, bunların devlet politikası olarak desteklenme çabasının olması ve farklı isimleri olsa da temelde sürdürülebilirliği tarif eden turizm tiplerinin ağırlık kazanması ıldır'ın turizm geleceği açısından son derece pozitif değerler yaratmaktadır.

Ardahan ili ülke sınırına ve iki adet sınır kapısına sahip olması nedeniyle geçiş güzergahında bulunması ile bir uğrak ve durak yeri olma özelliği göstermektedir. Bu sayede yıl boyu insan hareketliliğine sahip olmaktadır. Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya ile olan ilişkileri geliştikçe bu hareketliliğin ve Ardahan'ın da öneminin daha da artacağı görölmektedir. Bu konum avantajına ilaveten Ardahan il geneli ve bu çalışmanın konusu olan ıldır ilçesi, başta rakımı ve iklimi olmak üzere coğrafi özellikleri, su kaynakları, yeryüzü şekilleri, derin ve hikayelere sahip tarihi geçmişi, bozulmamış doğası ile deniz - kum – güneş de dahil tüm turizm tiplerine uygun alanlar sunabilmektedir. Son yıllarda artan sakinlik dinginlik, sağlıklı ve zinde yaşam konseptlerine uygun alanlara sahip ıldır ve Ardahan ili yapılan bilimsel çalışmalarda da özellikle yazın biyoklimatik konfor açısından Türkiye'deki en olumlu özellikleri sağlayan yerler arasındadır²⁵. İl geneli ayrıca her türlü spor için yüksek irtifa sporcu kampı olanakları da sunabilmektedir. Kış turizmi konusunda altyapısı hızla güçlenmektedir. Su, doğa – macera, gastronomi ve diğer güncel ve ilgi çeken niş turizm alanlarında da Ardahan ve ıldır ilçesi iddialı özelliklere sahiptir. İl geneli biyoçeşitlilik açısından da flora ve fauna zenginliği sunmaktadır.

Çıldır ilçesi Gürcistan'a açılan Aktaş sınır kapısına ve Aktaş Gölüne de ev sahipliği yapmaktadır.. Ticaret turizmi ile de gündeme gelme potansiyeli mevcuttur. İlave olarak, ilçede ıldır Gölünün bulunması, bu gölün ulusal ve uluslararası medyada sıklıkla gündemde kalması, yetersiz de olsa göl özelinde bir insan hareketliliğinin başlamış olması, ilçeden çıkmış sermaye sahiplerinin yatırım için tekrar dönmüş olmalarını gösteren örneklerin bulunması, kamu otoritesinin, belediyenin ve yerel halkın turizme ilgisinin olması, destek veren kuruluşların ilçede bazı projeleri fonlamış olması, ilçenin turizm konusunda avantajlı yönlerini sergilemektedir. Kars Havaalanı ıldır'a hizmet edebilmektedir. İlçede kısa vadede hemen altyapısı oluşturulup tanıtılması ve turist çekmesi mümkün olan çok sayıda kültür ve tabiat varlığı bulunmaktadır.

²⁵ Toy, S., 2010. Biyoklimatik konfor değerleri bakımından Doğu Anadolu bölgesi rekreasyonel alanlarının incelenmesi. (Basılmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. 218 sayfa.

3.2. Üretim Teknolojisi

Seçilen yatırım konusu; bölgede üretimi yapılan başta yerel, geleneksel ve doğal tarımsal ürünlerde olmak üzere, halkın katma değer elde ederek turizmi benimsemesi açısından son derece önemli bir konudur. Turizm değer zincirinde yer alan ve destinasyondaki seyahat sırasında oluşacak turist aktivitelerine bölgede çeşitlilik getirecek ve turist kalış süresini uzatarak daha yüksek turizm geliri alınmasına katkı sağlayacak yatırım konusu, hem istihdam yoğun hem de yüksek geliri garanti edebilecek durumdadır. Yurtdışı örneklerinde hem kamuya hem de özel sektöre ait başarılı örnekleri bulunan su sporları ve turizm merkezlerinde başta kış turizmi olmak üzere kaplıca ve doğa ve macera sporları gibi pek çok turizm tipi ile entegre aktiviteler yapılmaktadır.

Su sporları merkezleri örneklerinde yer alan ancak bunlarla da sınırlı olmayan alet, ekipman ve malzeme Tablo 17'de verilmiştir. Bu malzemeler su sporları ve kış sporları kapsamındaki temel spor ve eğlence dallarıyla ilgili olup merkezin kapsamı genişledikçe, yeni müşteri talepleri oluştukça ve yeni spor dalları ortaya çıktıkça ilave malzemelerin tedariki yapılarak bu dallarda da eğitmen ayarlanıp merkezde faaliyet yapılabilir.

Tablo 17: Su Sporları Merkezinde Kullanılabilecek Ekipmanlar

Su ve kış sporları ekipmanları ²⁶		
Görsel	Açıklama	Kullanım Şekli
	Çoklu su yatağı; Şişme su eğlence ve spor ekipmanları; Yurtiçinden veya yurtdışından temin edilebilir.	Çekilerek kullanılan ve süre bazlı kiralanacak ekipman
	Su yatakları; Şişme su eğlence ve spor ekipmanları; Yurtiçinden veya yurtdışından temin edilebilir.	Çekilerek kullanılan ve süre bazlı kiralanacak ekipman
	Kayaking ekipmanı; Yurtiçinden veya yurtdışından temin edilebilir.	Kürek çekilerek kullanılan ve süre bazlı kiralanacak ekipman
	SUPs (Stand Up Paddling); Ayakta kürekle kullanılan ekipman. Yurtiçinden veya yurtdışından temin edilebilir.	Kürek çekilerek kullanılan ve süre bazlı kiralanacak ekipman
	Wakeboarding; Ayakta su üzerinde durarak ve çekilerek kullanılan ekipman. Yurtiçinden veya yurtdışından temin edilebilir.	Çekilerek kullanılan ve süre bazlı kiralanacak ekipman

²⁶ <https://www.recreationid.com>

	Waterskiing (su kayağı); Ayakta su üzerinde durarak ve çekilerek kullanılan ekipman. Yurtiçinden veya yurtdışından temin edilebilir.	Çekilerek kullanılan ve süre bazlı kiralanacak ekipman
	Kneeboarding; Su kayağı dizüstü su üzerinde durarak ve çekilerek kullanılan ekipman. Yurtiçinden veya yurtdışından temin edilebilir.	Çekilerek kullanılan ve süre bazlı kiralanacak ekipman
	Surfing (sörf tahtası); su üzerinde durarak dalga kuvvetiyle kullanılan ekipman. Gölde kullanma imkanı mevcuttur. Yurtiçinden veya yurtdışından temin edilebilir.	Dalga gücüyle kullanılan ve süre bazlı kiralanacak ekipman
	Kano; Su üzerinde kürekle çekilerek kullanılan ekipman. Yurtiçinden veya yurtdışından temin edilebilir.	Kürek gücüyle kullanılan ve süre bazlı kiralanacak ekipman
	Yüzme takımı; Yurtiçinden veya yurtdışından temin edilebilir.	Satılacak ekipmanlar
	Can yeleği; Yurtiçinden veya yurtdışından temin edilebilir.	Süre bazlı kiralanacak ekipman
	Dalış elbiseleri; Yurtiçinden veya yurtdışından temin edilebilir.	Süre bazlı kiralanacak ekipman
	Palet ve şnorkel; Yurtiçinden veya yurtdışından temin edilebilir.	Satışı yapılacak

	Yelken elbisesi; Yurtiçinden veya yurtdışından temin edilebilir.	Süre bazlı kiralanacak ekipman
	Şişme bot; Yurtiçinden veya yurtdışından temin edilebilir.	Kürek gücüyle kullanılan ve süre bazlı kiralanacak ekipman
	Jet ski; Yurtiçinden veya yurtdışından temin edilebilir.	Motor gücüyle kullanılan ve süre bazlı kiralanacak ekipman
	Su bisikleti; Yurtiçinden veya yurtdışından temin edilebilir.	Kas gücüyle kullanılan ve süre bazlı kiralanacak ekipman
	Muz; Su üzerinde çekilerek kullanılan ekipman. Yurtiçinden veya yurtdışından temin edilebilir.	Motor gücüyle çekilen ve süre bazlı kiralanacak ekipman
Kış sporları ve etkinlikleri ekipmanları²⁷		
	Kar motoru; kar üstünde sürat yapabilen motorlu ekipman. Yurtiçinden ve yurtdışından temin edilebilir.	Tek başına ya da başka ekipmanları çekmesi için süre bazlı kiralanacak ekipman
	Buz pateni (çift); buz üstünde hareket etmeyi sağlayan ekipman. Yurtiçinden ve yurtdışından temin edilebilir.	Süre bazlı kiralanacak ekipman. Eğitimi de verilecektir.

²⁷ <https://gamergear.en.made-in-china.com/product/sqDETAiOfZkb/China-Semi-Soft-Adjustable-Inline-Skate-SS-189A-.html>

	Kar ayakkabısı ve kiti; karda batmadan serbest yürüyüşe imkân tanıyan ekipman. Yurtiçinden ve yurtdışından temin edilebilir.	Gruplara süre bazlı kiralanacak ekipman.
	Şişme kar botu (tube/tubing); eğimli alanlardan aşağı ya da kar motoruyla çekilerek kaymak için kullanılabilen ekipman. Yurtiçinden ve yurtdışından temin edilebilir.	Tek başına ya da başka ekipmanla çekilmek üzere süre bazlı kiralanacak ekipman
	Şişman bisiklet; kar ve buz üzerinde gidebilen insan ve elektrik gücüyle kullanılabilen ekipman. Yurtiçinden ve yurtdışından temin edilebilir.	Tekli ya da gruplara süre bazlı kiralanacak ekipman.
	Buz yelkenlisi; buz üzerinde rüzgâr gücüyle gidebilen ekipman. İlk etapta yurtdışından temin edilebilir.	Tekli olarak süre bazlı kiralanacak ekipman.
	Curling oyunu ekipmanları; buz üzerinde curling oynamak için gerekli ekipman. Yurtiçinden ve yurtdışından temin edilebilir.	Takımdaki oyuncu sayısı kadar süre bazlı kiralanacak ekipman.
	Buz hokeyi ekipmanları; buz üzerinde buz hokeyi oynamak için gerekli ekipman. Yurtiçinden ve yurtdışından temin edilebilir.	Takımdaki oyuncu sayısı kadar süre bazlı kiralanacak ekipman.

3.3. İnsan Kaynakları

Ardahan, bu yatırımla ortaya çıkacak tesisin ve turizmin ihtiyaç duyduğu eğitimli ve nitelikli işgücünü karşılama konusunda yeterli eğitimli nüfusa sahiptir. İlde bir üniversite ve ilçelerde bu üniversiteye bağlı meslek yüksekokulları ile liseler ve diğer kademelerde okullar bulunmaktadır.

Ardahan'da 15 yaş üstü nüfus içerisinde okuma – yazma bilmeyenlerin oranı yıllar itibarıyla azalırken lise ve üstü eğitim almış kişi yüzdesi giderek artmaktadır. Tablo 18, Tablo 19 ve Tablo 20'den Ardahan'ın beşerî sermaye açısından giderek güçlenmekte olduğu ve gerek ülke ortalaması gerekse

de büyük illere göre beşerî sermayenin eğitim durumunun iyi ve ortalamalara yakın olduğu görülmektedir. Lise ve üstü eğitim seviyesi toplam nüfusun yarısına yaklaşmaktadır. Yüksekokul ve fakülte mezunları son yıllarda önemli ölçüde artış eğilimindedir.

Ardahan'da Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu ve Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu mevcuttur. Bu okullardan mezun öğrencilerin yatırımı söz konusu olan tesiste doğrudan görev almaları ve çalışmaları mümkündür. Bunun yanında gerçekleştirilecek olan su sporları merkezi yatırımı ve bağlı turistik tesisler bu bölümlerdeki öğrenci potansiyelinin ve mesleki eğitimin niteliğinin de artmasına neden olacaktır.

Tablo 18: Eğitim Düzeyine Göre Nüfus Oranları

Eğitim Düzeyi (% 2018) ²⁸	Türkiye	Ankara	İstanbul	İzmir	Ardahan
Okuma yazma bilmeyen	3,55	2,12	2,27	1,60	5,43
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	4,62	2,10	2,84	3,68	3,67
İlkokul mezunu	21,07	16,30	18,49	22,03	18,8
İlköğretim mezunu	14,28	10,11	13,96	12,63	12,3
Ortaokul veya dengi mezunu	14,06	12,96	14,04	12,67	11,6
Lise veya dengi mezunu	23,91	28,54	25,27	25,40	20,87
Yüksekokul veya fakülte mezunu	15,77	23,00	19,15	19,04	11,04
Yüksek lisans mezunu	1,60	3,31	2,56	1,91	
Doktora mezunu	0,33	0,80	0,46	0,43	
Bilinmeyen	0,79	0,76	0,95	0,59	

Kaynak: TÜİK 2019. Eğitim İstatistikleri <https://cip.tuik.gov.tr/#>

Tablo 19: Ardahan Nüfusun Eğitim Profili

Gruplar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2014	76.766	39.567	6.764	1.142	5.622	4.836	1.951	2.885	22.399	10.600
2015	76.058	39.204	6.507	1.079	5.428	4.519	1.766	2.753	21.964	10.364
2016	75.825	39.340	6.073	990	5.083	4.221	1.612	2.609	20.141	9.319
2017	75.183	39.105	5.674	879	4.795	3.937	1.462	2.475	19.739	9.078
2018	77.406	40.595	5.373	810	4.563	3.632	1.269	2.363	18.623	8.304
2019	76.429	40.011	4.955	711	4.244	3.304	1.132	2.172	17.357	7.688
Gruplar	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
2014	11.799	14.499	8.099	6.400	5.872	3.646	2.226	13.273	8.823	4.450
2015	11.600	12.560	71.433	5.417	7.662	4.578	3.084	1.366	8.851	4.812
2016	10.822	11.041	6.427	4.614	10.419	6.145	4.274	14.539	9.332	5.207
2017	10.661	11.198	6.573	4.625	10.495	6.203	4.292	14.692	9.401	5.291
2018	10.319	12.156	7.265	4.891	11.448	6.862	4.586	15.977	10.195	5.782
2019	9.669	7.368	4.297	3.071	16.452	9.727	6.725	16.340	10.370	5.970
Gruplar	21	22	23	24	25	26	27	28	29	
2014	6.686	4.055	2.631	17,75	22,85	12,31	8,94	10,5	7,28	
2015	7.345	4.449	2.896	18,28	22,95	13,31	9,83	11,54	8,01	
2016	7.879	4.745	3.134	19,43	23,98	14,5	10,53	12,19	8,73	
2017	7.723	4.608	3.115	19,78	24,26	14,89	10,4	11,89	8,77	
2018	8.450	4.950	3.500	20,87	25,33	15,93	11,04	12,3	9,64	
2019	8.885	5.131	3.754	21,61	26,13	16,62	11,75	12,93	10,45	

²⁸TÜİK 2019. Eğitim İstatistikleri <https://cip.tuik.gov.tr/#>

Eğitim durumuna göre nüfus (15 yaş ve üzeri):	16. Ortaokul veya dengi mezunu / Erkek, 17. Ortaokul veya dengi mezunu / Kadın, 18. Lise veya dengi mezunu / Toplam,
1. Toplam,	19. Lise veya dengi mezunu / Erkek, 20. Lise veya dengi mezunu / Kadın,
2. Toplam / Erkek,	21. Yüksekokul veya fakülte mezunu / Toplam,
3. Okuma yazma bilmeyen /Toplam,	22. Yüksekokul veya fakülte mezunu / Erkek,
4. Okuma yazma bilmeyen /Erkek,	23. Yüksekokul veya fakülte mezunu / Kadın,
5. Okuma yazma bilmeyen / Kadın,	24. Lise veya dengi mezunu oranı (%) /Toplam,
6. Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen/Toplam,	25. Lise veya dengi mezunu oranı (%) / Erkek,
7. Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen/ Erkek,	26. Lise veya dengi mezunu oranı (%) / Kadın,
8. Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen/ Kadın,	27. Yüksekokul veya fakülte mezunu oranı (%) / Toplam,
9. İlkokul mezunu / Toplam,	28. Yüksekokul veya fakülte mezunu oranı (%) / Erkek,
10. İlkokul mezunu / Erkek,	29. Yüksekokul veya fakülte mezunu oranı (%) / Kadın
11. İlkokul mezunu / Kadın,	
12. İlköğretim mezunu /Toplam,	
13. İlköğretim mezunu / Erkek,	
14. İlköğretim mezunu / Kadın,	
15. Ortaokul veya dengi mezunu /Toplam,	

TÜİK 2019. Eğitim İstatistikleri <https://cip.tuik.gov.tr/#>

Tablo 20: Ardahan'da Okuryazarlık Durumuna ve Cinsiyete Göre Nüfusun Dağılımı

2019 (%) ²⁹	Okuma Yazma Bilen		Okuma Yazma Bilmeyen	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Türkiye	99,1	94,83	0,90	5,17
Ardahan	99,3	95,6	0,73	4,36

Kaynak: TÜİK 2019. Eğitim İstatistikleri <https://cip.tuik.gov.tr/#>

Çalışma çağındaki nüfusun son yıllardaki seyrine bakıldığında toplam nüfusa oranında olumlu bir yönde artışın olduğu (%66'ya çıktığı) görülmektedir. 2019 yılı itibarıyla çalışma çağındaki nüfusun 64.151 kişi olduğu görülmektedir (Tablo 21).

Tablo 21: Ardahan'da Çalışma Çağındaki Nüfus

Yıllar ³⁰	1	2	3	15-19	20 - 24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64
2014	100.809	65.008	64,5	9.206	9.034	7.368	7.135	6.291	6.691	5.090	5.275	4.815	4.103
2015	99.265	64.018	64,5	8.990	9.125	7.326	6.807	6.506	6.447	4.681	5.583	4.313	4.240
2016	98.335	64.150	65,2	8.764	9.143	7.254	6.659	6.897	6.371	4.641	5.732	4.051	4.638
2017	97.096	63.427	65,3	8.204	9.095	7.066	6.534	6.764	6.143	5.297	5.316	4.546	4.462
2018	98.907	65.325	66,0	7.971	9.379	7.486	6.627	6.787	6.258	5.820	5.283	5.020	4.694
2019	97.319	64.151	65,9	7.527	8.747	7.650	6.616	6.552	5.880	6.275	5.000	5.206	4.698

1. Toplam Nüfus, 2. Çalışma Çağı Nüfusu (15-64 Yaş), 3. Çalışma Çağındaki Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı %

Kaynak: TÜİK 2020. ADNKS İstatistikleri; <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>

Genç nüfus, 15-24 yaş arasındaki nüfus olarak kabul edilirse bu yaş aralığındaki nüfusun lise ve üniversite gençliğini kapsadığı düşünülmektedir. Ardahan'da bu yaş aralığı 2019 yılı itibarıyla 16.274 kişi olup toplam nüfusun %16,72'sini çalışma çağındaki nüfusun ise %25,37'sini oluşturmaktadır. Tablo 22'de genç nüfusun gerek çalışma çağındaki nüfus gerekse de toplam nüfus içerisindeki payının ülke geneline paralel bir seyirle son yıllarda azaldığı görülmektedir.

²⁹ TÜİK 2019. Eğitim İstatistikleri <https://cip.tuik.gov.tr/#>

³⁰ TÜİK 2020. ADNKS İstatistikleri; <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>

Tablo 22: Ardahan'da Genç Nüfus

Yıl ³¹	1	2	3	4	5	15-19	20 - 24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64
2014	100.809	65.008	64,5	18,09	28,06	9.206	9.034	7.368	7.135	6.291	6.691	5.090	5.275	4.815	4.103
2015	99.265	64.018	64,5	18,25	28,30	8.990	9.125	7.326	6.807	6.506	6.447	4.681	5.583	4.313	4.240
2016	98.335	64.150	65,2	18,21	27,91	8.764	9.143	7.254	6.659	6.897	6.371	4.641	5.732	4.051	4.638
2017	97.096	63.427	65,3	17,82	27,27	8.204	9.095	7.066	6.534	6.764	6.143	5.297	5.316	4.546	4.462
2018	98.907	65.325	66,0	17,54	26,56	7.971	9.379	7.486	6.627	6.787	6.258	5.820	5.283	5.020	4.694
2019	97.319	64.151	65,9	16,72	25,37	7.527	8.747	7.650	6.616	6.552	5.880	6.275	5.000	5.206	4.698

1. Toplam, 2. Çalışma Çağı, 3. Toplam Nüfusa oranı%, 4. Toplam nüfusa oranı (%), 5. Çalışma çağındaki nüfusa oranı (%)

Kaynak: TÜİK 2020. ADNKS İstatistikleri; <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>

Kayıkhan ve Su Sporları Merkezi her şeyden önce turizm sektöründe hizmet vermesi, gölün çekiciliğini artırması ve hem turist sayısında hem de turizm gelirlerinde iyileşme sağlaması amacıyla önerilmektedir. Bu nedenle, hem mevcut yerli ve yabancı turistlerin memnuniyeti en üst düzeye çıkarılacak hem de tavsiye ile her yıl belirli oranlarda turistlerin artarak gelmesi sağlanacaktır. Bu konuda, oluşturulacak fiziksel altyapının üst düzeyde nitelikli olmasının yanı sıra alanda çalışacak personelin de son derece profesyonel olması, karşılama, ağırlama ve hizmet sunumu konusunda müşteriyi memnun edecek ve problem çözecek özellikte olması gerekir.

Bu nedenle, gelen turistlerin tavsiye edebilecek derecede memnun olması ve harcamalarını artırması konusunda profesyonel bir ekiple hizmet verilmesi gerekmektedir. Ekibe ait özellikler Tablo 23'de verilmiştir.

Tablo 23: Ekibe Ait Tahmini Çalışan Sayısı Ve Ortalama Maaşları

Çalışan Niteliği	Çalışan Sayısı (A)	Ortalama Maaş (B)		Yıllık (AxBx12)
Beyaz Yaka Personel		TL	USD	
Yöneticiler	1	₺5.000,00	\$638,46	\$7.661,56
Birim Sorumluları	2	₺4.000,00	\$510,77	\$12.258,50
Eğitmenler (yüzme, yelken, kış sporları vs.)	10	₺4.000,00	\$510,77	\$61.292,51
Ofis Personelleri (IT, Sekreteryaya, Muhasebe vb.)	3	₺3.000,00	\$383,08	\$13.790,81
Mavi Yaka Personel			\$0,00	\$0,00
Tamir ve Bakım Personeli	1	₺3.500,00	\$446,92	\$5.363,09
Güvenlik personeli	2	₺3.500,00	\$446,92	\$10.726,19
YILLIK TOPLAM PERSONEL GİDERİ	19			\$111.092,67

Su sporları konusunda ve kışın göl üstü etkinliklerde eğitim verecek eğitmenler, hizmet sunumu yapan personel ve yöneticilerden oluşan bir ekip oluşturulacak merkezde işleri profesyonel bir biçimde götürebilecektir. Verilen ekibin büyüklüğü ve kapsamı merkezde verilecek hizmet için yeterlidir.

³¹ TÜİK 2020. ADNKS İstatistikleri; <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>

4. FİNANSAL ANALİZ

4.1. Sabit Yatırım Tutarı

Kayıkhanesi için arazinin düzenlenmesi ve dış mekân tasarımı yapılması gerekmektedir. Su sporları merkezi için ise önerilen etkinliklere yönelik soyunma – giyinme kabinleri, malzeme odaları, teçhizat depoları gibi kullanımlar, etkinlik biletlerinin ve gerekli malzemelerin temin edilebileceği mekanların olduğu bir kapalı alan tek katlı ve gölün koruma statüsüne uygun bir bina ile sağlanacaktır. Örneklerden hareketle 300m²'lik kapalı alanın olduğu bir merkez öngörülmektedir.

Bina inşaatına, mefruşatına ve çevresine ait tüm giderler ve yatırım maliyetleri Tablo 24'te verilmektedir.

Tablo 24: Tahmini Sabit Yatırım Maliyeti Tablosu

Gider Kalemleri	Birim	Miktar (A)	Birim Fiyat (B)	Yaklaşık Fiyat	
				(C=AxB)	D=C/\$ (\$=7.8313TL)
Arazi ve Bina Maliyeti			₺	₺	\$
Arazi Maliyeti	m2	500	0	₺0,00	0
Kayıkhanesi çevre düzenlemesi	m2	2000	510	₺1.020.000,00	\$130.246,57
Bina ³²	m2	300	1450	₺435.000,00	\$55.546,33
Arazi ve bina maliyeti ara toplam				₺1.455.000,00	\$185.792,90
Makine Teçhizat Maliyeti					
İç mefruşat			₺	₺	\$
Masa, Koltuk Takımı, Perde	Adet	5	10000	₺50.000,00	\$6.384,64
Bilgisayar + Yazıcı	Takım	5	12000	₺60.000,00	\$7.661,56
İç mefruşat ara toplam				₺110.000,00	\$14.046,20
Su ve Kış Sporları Ekipmanları³³³⁴ (Su Sporları)			\$	₺	\$
Çoklu su yatağı	Adet	5	180	₺7.048,17	\$900,00
Su yatakları	Adet	5	100	₺3.915,65	\$500,00
Kayaking ekipmanı	Adet	5	1000	₺39.156,50	\$5.000,00
SUPs (Standup Paddling)	Adet	5	400	₺15.662,60	\$2.000,00
Wakeboarding	Adet	5	500	₺19.578,25	\$2.500,00
Waterskiing Su kayağı,	Adet	5	500	₺19.578,25	\$2.500,00
Kneeboarding	Adet	5	500	₺19.578,25	\$2.500,00
Surfing	Adet	5	500	₺19.578,25	\$2.500,00
Kano	Adet	5	500	₺19.578,25	\$2.500,00
Yüzme takımı	Adet	20	100	₺15.662,60	\$2.000,00
Can yeleği	Adet	20	50	₺7.831,30	\$1.000,00
Dalış elbiseleri	Adet	10	100	₺7.831,30	\$1.000,00
Palet ve şnorkel	Adet	10	100	₺7.831,30	\$1.000,00
Yelken	Adet	5	500	₺19.578,25	\$2.500,00
Sürat Teknesi	Adet	1	40000	₺313.252,00	\$40.000,00
Çeşitli şişme ekipmanlar	Adet	10	100	₺7.831,30	\$1.000,00
Jet ski	Adet	2	10000	₺156.626,00	\$20.000,00
Su bisikleti	Adet	5	1000	₺39.156,50	\$5.000,00
Muz	Adet	2	500	₺7.831,30	\$1.000,00

³² Resmî Gazete 2020. Mimarlık Ve Mühendislik Hizmet Bedellerinin Hesabında Kullanılacak 2020 Yılı Yapı Yaklaşık Birim Maliyetleri Hakkında Tebliğ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/03/20200310-7.htm>

³³ <https://www.recreationid.com>

³⁴ <https://www.made-in-china.com>

Su sporları ara toplam				₺747.106,02	₺95.400,00
Su ve Kış Sporları Ekipmanları	Kış sporları		\$	₺	\$
Buz pateni	Çift	100	10	₺7.831,30	\$1.000,00
Kar ayakkabısı ve kiti	Set	10	200	₺15.662,60	\$2.000,00
Tubing (kar botu, raftingi)	Adet	50	30	₺11.746,95	\$1.500,00
Kar motoru	Adet	5	3000	₺117.469,50	\$15.000,00
Şişman bisiklet	Adet	10	700	₺54.819,10	\$7.000,00
Buz yelkenlisi	Adet	1	10000	₺78.313,00	\$10.000,00
Curling ekipmanları	Set	20	70	₺10.963,82	\$1.400,00
Buz hokeyi ekipmanları	Set	20	200	₺31.325,20	\$4.000,00
Kış sporları ara toplam				₺328.131,47	₺41.900,00
Genel Toplam		3156	94800	₺2.640.237,49	\$337.139,10

4.2. Yatırımın Geri Dönüş Süresi

Yatırıma konu olan merkezin ortaya çıkarılması için inşaat ve yapım işi ile uğraşan firmalarla görüşmeler yapılarak ve görüşler değerlendirilerek yatırımın net maliyeti çıkarılacak ve tahmini geri dönüş süresi tespit edilecektir.

Bununla beraber, mevcut durumda yatırımın geri dönüş süresi, ürünün / altyapının belirli bir zamana ait üretim / kullanım miktarına bağlı olarak değişkenlik gösterecektir. Turistik bir tesis olan su sporları merkezinde gerekli insan kaynağı kalemi için yapılacak giderler işletmeye başladıktan sonra insan kaynakları giderleri olarak hesaplanmış ve geri dönüş süresindeki masraflar içine alınmıştır. Sabit yatırım tutarı hesaplandığında toplam ilk yatırım tutarının (kayıkhaneye çevre düzenlemesi, bina, makine teçhizat, iç mefruşat, su ve kış sporları ekipmanları) 448.231,77 ABD Doları seviyesinde olacağı hesaplanmıştır.

Yatırımın geri dönüş süresi esas alınırken aşağıdaki bilgiler esas alınmıştır. Buna göre;

Günlük Turist Sayısı: Önceki bölümlerde anlatılan mevcut potansiyele bağlı olarak Çıldır Gölü'nde kurulacak su sporları merkezi altyapısını ilk yıl günlük 200 turistin ziyaret edeceği ve bu sayının her yıl kademeli olarak artarak 5 yıl içinde 1000 ziyaretçiye ulaşacağı ön görülmektedir.

Turist Başı Harcama: Yurtdışı örneklerden de faydalanarak bu merkezde bir turistin ortalama 6 USD harcayacağı ön görülmektedir.

Yıllık Toplam: Merkezin; Aralık, Ocak, Şubat ve Mart aylarında kış sporları, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında ise su sporları için uygun dönemler sunmaktadır. Bu nedenle, bir ayın uzunluğunu 30 gün, uygun süreyi de 7 ay sayarak toplamda 210 günlük bir sürede merkezde turist ağırlanacağı hesaplanmıştır.

Nakit Girdisi: Merkeze gelen turist sayısı, turistin günlük harcaması ve toplam gün sayısı çarpılarak yıllık nakit girdisi hesaplanmıştır. Bu durumda; ilk yıl için $D = 200 \text{ kişi} \times 6 \text{ USD} \times 210 \text{ gün}$ olarak hesaplanmıştır.

İnsan Kaynakları: Detayları Tablo 23'te verilen muhtemel çalışan tipi ve sayısına göre elde edilen gider kalemidir.

Sabit yatırım: Detayları Tablo 24'te verilen (kayıkhaneye çevre düzenlemesi, bina, makine teçhizat, iç mefruşat, su ve kış sporları ekipmanları) kalemlere göre sabit yatırım miktarı belirlenmiştir.

Toplam Gider: İnsan kaynakları ve sabit yatırımın toplanmasıyla bulunan yıllık toplam giderdir.

Gelir - Gider: Yıllık olarak toplam nakit girdisinden toplam giderin çıkarılması sonucunda ortaya çıkan sonuç yıllık gelir – gider dengesini ifade etmektedir. İkinci yıl gelirlerine bir önceki yıldan kalan (kar) artı miktar ilave edilerek hesaplama yapılmıştır.

Bu başlıkların sonuçlarına göre; yatırımın ikinci yılda geri dönüşünün rahatlıkla sağladığı, kademeli

olarak turist sayısının artması durumunda (200, 300, 500, 750 ve 1000 ziyaretçi) 5. yılda oldukça yüksek bir gelir elde edeceği öngörülmektedir.

5. ÇEVRESEL ve SOSYAL ETKİ ANALİZİ

Yatırım konusu tesis Çevresel Etki Değerlendirmesine tabi olacaktır. Yatırım konusu olan kayıkthane ve su sporları merkezi kurulduğu bölgenin koruma statüsünde olması nedeniyle ilgili kurullardan proje aşamasında onay alması gerekecektir. Bu tesisin yaratacağı istihdam sayesinde bölgeye olumlu katkılar olması beklenmektedir. Buna ilave olarak, yapılacak işlerin çeşitliliği, gelecek turistlerin ihtiyaçlarının bölgeden karşılanması ve çok geniş iş ve hizmet kollarını ihtiva etmesi nedeniyle bu yatırımın daha inşaat aşamasında bölgeye istihdam ve gelir katkısının olması beklenmektedir. Bu noktada insan hareketliliği arttıkça hem Çıldır ilçe merkezinde hem de göle yakın alanlarda yeni girişimlerin ortaya çıkacağı ve yeni iş olanakları ortaya çıkacağı da beklenmektedir.

Söz konusu yatırımın istihdam yoğun bir sektör olması nedeniyle hem özel sektörün özendirilmesi hem de mevcut insan kaynağının turizmde karşılama ve ağırlama hizmetlerine ilgi göstererek nitelik artırımına gitmesi sağlanabilecektir. Bölgede sosyal ve kültürel olarak olumlu bir etkileşimin olacağı ve zaten var olan turizme yakınlığın daha da artarak olumlu seviyelere ulaşması sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

1. UNWTO 2020. World Tourism Barometer (English version) Volume 18, Issue 1. UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, January 2020
2. WTTC 2020. <https://wtcc.org/> <https://www.oxfordeconomics.com/> Economic Impact Reports
3. CBSBB 2020. Onbirinci Kalkınma Planı Turizm ÖİK Raporu. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2020/04/TurizmOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf>
4. KTB 2020. Kültür Ve Turizm Bakanlığınca Sağlanan Destekler. <https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/62123,kulturveturizmbakanligincasaglanandesteklerpdf.pdf?0>
5. STB 2020. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Yatırım Teşvik Uygulamaları Ağustos 2020 Sunumu <https://www.sanayi.gov.tr/destek-ve-tesvikler/yatirim-tesvik-sistemleri/md0103011615>
6. UNWTO 2019. UNWTO Tourism Towards 2030. <http://www2.unwto.org/content/why-tourism>
7. Casas J. 2019. Tourism and sustainable mobility in cities Lesson learnt and new challenges. GO SUMP High Level Training, Barcelona. <http://www.medicities.org>; www.cinesi.es; <http://www.civitas.eu>
8. Akdeniz Turistik Otelciler Birliği (2014), “2023’e Doğru Türkiye’de Turizmin 100 Yılı, Turizm Sektörünün Yapısı, Büyüklüğü ve Ekonomiye Katkısı: Turizm ve Konaklama Sektörünün Sosyo-Ekonomik Etkileri”, Retma Matbaa, Antalya.
9. OECD Tourism Trends and Policies 2020, Turkey. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/f3b16239-en/index.html?itemId=/content/component/f3b16239-en>
10. TÜRSAB 2020. Turizm Geliri, Ortalama Harcamanın Yıllara Göre Dağılımı Turizm Gelirlerinin GSYİH İçindeki Payı <https://www.tursab.org.tr/istatistikler-icerik/turizm-geliri>
11. KTB 2020a. Türkiye Turizm İstatistikleri <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249702/sinir-istatistikleri.html>
12. OECD 2020a. Tourism Statistics (Database). <http://dx.doi.org/10.1787/888934078053>; <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/f3b16239-en/index.html?itemId=/content/component/f3b16239-en>
13. OECD 2020b. Tourism Statistics (Database). <http://dx.doi.org/10.1787/888934078072>; <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/f3b16239-en/index.html?itemId=/content/component/f3b16239-en>
14. KTB 2020b. Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Yıllık Bültenler <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201126/yillik-bultenler.html>
15. KTB 2007. Türkiye Turizm Stratejisi ve Eylem Planı 2023 <https://www.ktb.gov.tr/Eklenti/906,ttstratejisi2023pdf.pdf?0>
16. CBSBB 2019. 11. Kalkınma Planı. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>
17. KTB 2020c. Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Yıllık Bültenler <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>
18. Duglio S. and Beltramo R. 2017. Estimating the Economic Impacts of a Small-Scale Sport Tourism Event: The Case of the Italo-Swiss Mountain Trail CollonTrek. Sustainability, 9, 343; <https://www.mdpi.com doi:10.3390/su9030343>

19. MGM 2020. Meteoroloji Genel Müdürlüğü. Resmi İstatistikler İllere Ait Mevsim Normalleri <https://mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?k=H&m=ARDAHAN>
20. Toy, S., 2010. Biyoklimatik konfor değerleri bakımından Doğu Anadolu bölgesi rekreasyonel alanlarının incelenmesi. (Basılmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. 218 sayfa.
21. Çıldır Kaymakamlığı 2020. Kış Harikalar Diyarı Çıldır Sunumu (saha ziyareti)
22. <https://www.recreationid.com>
23. <https://gamergear.en.made-in-china.com/product/sqDETAiOfZkb/China-Semi-Soft-Adjustable-Inline-Skate-SS-189A-.html>
24. TÜİK 2019. Eğitim İstatistikleri <https://cip.tuik.gov.tr/#>
25. TÜİK 2020. ADNKS İstatistikleri; <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>
26. <http://banffandbeyond.com/winter-activities-in-banff-and-lake-louise-for-non-skiers/>
27. Tignes Su Sporları Merkezi, Fransa. Ücret Tarifesi. <https://en.tignes.net/activities/summer/water-sports-centre>
28. Wilson Mountain Sports. Kanada. Wilson's Winter Rentals <https://www.wmsll.com/winter-rentals.html>.
29. Resmi Gazete 2020. Mimarlık Ve Mühendislik Hizmet Bedellerinin Hesabında Kullanılacak 2020 Yılı Yapı Yaklaşık Birim Maliyetleri Hakkında Tebliğ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/03/20200310-7.htm>

Ek-1: Fizibilite Çalışması için Gerekli Olabilecek Analizler (Tüm Ön Fizibilite Çalışmalarında bu bölüme yer verilecektir.)

Yatırımcı tarafından hazırlanacak detaylı fizibilitede, aşağıda yer alan analizlerin asgari düzeyde yapılması ve makine-teçhizat listesinin hazırlanması önerilmektedir.

- **Ekonomik Kapasite Kullanım Oranı (KKO)**

Sektörün mevcut durumu ile önümüzdeki dönem için sektörde beklenen gelişmeler, firmanın rekabet gücü, sektördeki deneyimi, faaliyete geçtikten sonra hedeflediği üretim-satış rakamları dikkate alınarak hesaplanan ekonomik kapasite kullanım oranları tahmini tesis işletmeye geçtikten sonraki beş yıl için yapılabilir.

Ekonomik KKO= Öngörülen Yıllık Üretim Miktarı /Teknik Kapasite

- **Üretim Akım Şeması**

Fizibilite konusu ürünün bir birim üretilmesi için gereken hammadde, yardımcı madde miktarları ile üretimle ilgili diğer prosesleri içeren akım şeması hazırlanacaktır.

- **İş Akış Şeması**

Fizibilite kapsamında kurulacak tesisin birimlerinde gerçekleştirilecek faaliyetleri tanımlayan iş akış şeması hazırlanabilir.

- **Toplam Yatırım Tutarı**

Yatırım tutarını oluşturan harcama kalemleri yıllara sari olarak tablo formatında hazırlanabilir.

- **Tesis İşletme Gelir-Gider Hesabı**

Tesis işletmeye geçtikten sonra tam kapasitede oluşturması öngörülen yıllık gelir gider hesabına yönelik tablolar hazırlanabilir.

- **İşletme Sermayesi**

İşletmelerin günlük işletme faaliyetlerini yürütebilmeleri bakımından gerekli olan nakit ve benzeri varlıklar ile bir yıl içinde nakde dönüşebilecek varlıklara dair tahmini tutarlar tablo formunda gösterilebilir.

- **Finansman Kaynakları**

Yatırım için gerekli olan finansal kaynaklar; kısa vadeli yabancı kaynaklar, uzun vadeli yabancı kaynaklar ve öz kaynakların toplamından oluşmaktadır. Söz konusu finansal kaynaklara ilişkin koşullar ve maliyetler belirtilebilir.

- **Yatırımın Kârlılığı**

Yatırımı değerlendirmede en önemli yöntemlerden olan yatırımın kârlılığının ölçümü aşağıdaki formül ile gerçekleştirilebilir.

Yatırımın Kârlılığı= Net Kâr / Toplam Yatırım Tutarı

- [Nakit Akım Tablosu](#)

Yıllar itibariyle yatırımda oluşması öngörülen nakit akışını gözlemek amacıyla tablo hazırlanabilir.

- [Geri Ödeme Dönemi Yöntemi](#)

Geri Ödeme Dönemi Yöntemi kullanılarak hangi dönem yatırımın amorti edildiği hesaplanabilir.

- [Net Bugünkü Değer Analizi](#)

Projenin uygulanabilir olması için, yıllar itibariyle nakit akışlarının belirli bir indirgeme oranı ile bugünkü değerinin bulunarak, bulunan tutardan yatırım giderinin çıkarılmasıyla oluşan rakamın sıfıra eşit veya büyük olması gerekmektedir. Analiz yapılırken kullanılacak formül aşağıda yer almaktadır.

$$NBD = \sum_{t=0}^n (NA_t / (1-k)^t)$$

NA_t : t. Dönemdeki Nakit Akışı

k: Faiz Oranı

n: Yatırımın Kapsadığı Dönem Sayısı

- [Cari Oran](#)

Cari Oran, yatırımın kısa vadeli borç ödeyebilme gücünü ölçer. Cari oranın 1,5-2 civarında olması yeterli kabul edilmektedir. Formülü aşağıda yer almaktadır.

$$\text{Cari Oran} = \frac{\text{Dönen Varlıklar}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$$

Likidite Oranı, yatırımın bir yıl içinde stoklarını satamaması durumunda bir yıl içinde nakde dönüşebilecek diğer varlıklarıyla kısa vadeli borçlarını karşılayabilme gücünü gösterir. Likidite Oranının 1 olması yeterli kabul edilmektedir. Formülü aşağıda yer almaktadır.

$$\text{Likidite Oranı} = \frac{(\text{Dönen Varlıklar} - \text{Stoklar})}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$$

Söz konusu iki oran, yukarıdaki formüller kullanılmak suretiyle bu bölümde hesaplanabilir.

- [Başabaş Noktası](#)

Başabaş noktası, bir firmanın hiçbir kar elde etmeden, zararlarını karşılayabildiği noktayı/seviyeyi belirtir. Diğer bir açıdan ise bir firmanın, giderlerini karşılayabildiği nokta da denilebilir. Başabaş noktası birim fiyat, birim değişken gider ve sabit giderler ile hesaplanır. Ayrıca sadece sabit giderler ve katkı payı ile de hesaplanabilir.

$$\text{Başabaş Noktası} = \frac{\text{Sabit Giderler}}{(\text{Birim Fiyat} - \text{Birim Değişken Gider})}$$

Ek-2: Yerli/İthal Makine-Teçhizat Listesi

İthal Makine / Teçhizat Adı	Miktarı	Birimi (Adet, kg, m ³ vb.)	F.O.B. Birim Fiyatı (\$)	Birim Maliyeti (KDV Hariç, TL)	Toplam Maliyet (KDV Hariç, TL)	İlgili Olduğu Faaliyet Adı

Yerli Makine / Teçhizat Adı	Miktarı	Birimi (Adet, kg, m ³ vb.)	Birim Maliyeti (KDV Hariç, TL)	Toplam Maliyeti (KDV Hariç, TL)	İlgili Olduğu Faaliyet Adı

T.C. Serhat Kalkınma Ajansı
Atatürk Cad No:117 Ortakapı Mah Merkez Kars
Tel.: 0 (474) 212 52 00 - Faks: 0 (474) 212 52 04
E-Posta: info@serka.gov.tr | www.serka.gov.tr
ISBN

Kalkınma Ajansı Yayınları Bedelsizdir, Satılamaz